

Hoofstuk 4

1991–2007:

DIE PRAKTYK VAT STADIG POS

1. DIE GROTER LANDKAART: 1991–2007

1.1 GROOT VERANDERINGS OP POLITIEKE TERREIN

F.W. de Klerk het na sy inhuldiging as staatspresident in 1989 massaoptrede begin toegelaat, die noodstand beëindig en die verbod op bevrydingsorganisasies soos die ANC en PAC opgehef (Giliomee 2004:593). Dit het die weg help baan vir die amptelike samesprekings (KODESA genoem) tussen die De Klerk-regering, die ANC en ander partye vir 'n toekomstige staatkundige bedeling.

Suid-Afrika is ook gedurende hierdie tydperk op vele gebiede weer tot die internasionale arena toegelaat. In 1992 is 'n referendum onder wit kiesers gehou wat met 'n oorweldigende meerderheid ten gunste van die De Klerk-regering se beleid vir grondwetlike hervorming gestem het. Ná die menseslagting by Boipatong waarin 46 mense gesterf het, het die ANC hom tydelik aan die onderhandelinge onttrek, maar na oorreding weer teruggekeer na die tafel (Uys 2007:309).

1994 was die volgende waterskeiding. In die kleiner konteks van die NG Kerk is dit die jaar wat die eerste vrouepredikant in die NG Kerk uiteindelik beroep is. Maar dit was ook 'n groot jaar in Suid-Afrika. Gedurende April 1994 is die eerste demokratiese verkiesings in Suid-Afrika gehou waarna Nelson Mandela die eerste swart staatspresident geword het. Die proses het bo alle verwagtinge taamlik vreedsaam verloop.

President Nelson Mandela onderteken die nuwe Suid-Afrikaanse grondwet in 1996 nadat dit deur die parlement aanvaar is (Uys 2007:309). Thabo Mbeki volg Nelson Mandela in 1999 as staatspresident op en dien nou reeds in sy tweede termyn.

President Mandela het 'n Waarheids- en Versoeningskommissie (WVK) aangestel om die skending van menseregte tussen 1960 en 1990 te ondersoek. Tydens die WVK-sittings kon diegene wie se menseregte geskend is, hulle stories in die openbaar vertel. Amnestie is aan

oortreders toegestaan wat 'n volle belydenis oor hulle daade afgelê het (Giliomee 2004:611). Prof. Piet Meiring, toe moderator van die Oos-Transvaalse Sinode en professor in Sendingwetenskap aan Universiteit van Pretoria, is genomineer om in die Reparasie- en rehabilitasiekomitee te dien (Meiring 1999:15).

Die politieke toneel het vir wit Afrikaners baie verander. Die Demokratiese Alliansie (DP) het in 2000 tot stand gekom. Die NP het uiteindelik in 2004 ontbind. In 2004 het die ANC die derde demokratiese verkiesing met 'n oorweldigende meerderheid gewen. Dit is nie net meer wit vroue wie se politieke stem stil is nie. Dit is opmerklik dat baie Afrikaners die laaste paar jaar polities apaties geword het. Volgens Giliomee (2004:635) is Afrikaners nou 'n oorwegend “wetsgehoorsame, godsdienstige en pragmatiese gemeenskap wat saam met al die ander mense in die land vryheid van spraak en ander individuele regte geniet.” Hy beskryf Afrikaners voorts as mense wat tans sonder sterk leiers en organisasies is, maar tog “besig is om hulle eie besondere gemeenskapsidentiteit te herontdek en herbeskryf.”

Die NG Kerk het in 2004 'n roepingsverklaring aanvaar waarin sy haar eerstens opnuut verbind het aan die Here en om die Woord tydig en ontydig te verkondig. In die tweede plek het die NG Kerk haar opnuut aan Suid-Afrika verbind en om mee te werk aan oplossings vir samelewingsprobleme (NG Kerk 2004:426). Hiermee het die NG Kerk haar roeping herbevestig om in Suid-Afrika te midde van onsekerheid en 'n vlag van misdaad uit te leef.

Tabel 9: Tydlyn 1991–2007

Jaargang → Kategorie ↓	1991– 1992	1993	1994	1995– 1996	1998	1999– 2000	2002– 2004	2005– 2007
Polities	1991: KODESA same- sprekinge begin	Verskeie moorde en mense- slagtings vind plaas: * Chris Hani word deur Janusz Waluz vermoor	ANC wen eerste demokra- tiese verkiesing in SA			1999: ANC wen tweede demokra- tiese verkiesing	2003: Nuwe politieke party, die Vryheids- front Plus word gestig	

Jaargang → Kategorie ↓	1991– 1992	1993	1994	1995– 1996	1998	1999– 2000	2002– 2004	2005– 2007
Polities (vervolg)	Groeps- gebiede- wet word afgeskaf *** 1992: Wit kiesers stem ten gunste van De Klerk se beleid van grondwet- like hervorm- ing *** Boipa- tong- mense- slagting	* Amy Biehl word deur politieke oproer- makers vermoor * St. James Kerkslag- ting *** Tussen- tydse Grondwet op 18/11 aanvaar en oorgangs- regering kom tot stand	Nelson Mandela as staats- president ingehuldig *** Veelparty- regering kom tot stand *** F.W. de Klerk en Thabo Mbeki beide adjunk- presidente	1996: WVK se eerste sittings o.l.v. aartsbis- kop Desmond Tutu begin *** Nuwe Suid- Afrikaanse Grondwet word aanvaar *** NP onttrek hom aan die veel- party- regering	1998: Bom ontploff in 'n eetplek in die Kaapse Waterfront *** Die moorde- naars wat Amy Biehl vermoor het, kry amnestie *** WVK- onder- soeke voltooi	Thabo Mbeki word president *** APLA, gewapen- de vleuel van die PAC, ontbind *** 2000: Demokra- tiese Alliansie kom tot stand	2004: ANC wen 3de demo- kratiese verkiesing *** NP ontbind na swak verkie- singsuit- slae	
Ekonomies						Tito Mboweni eerste swart president van die Reserwe- bank		2006: Sakeleier dr. Anton Rupert oorlede
Opvoed- kundig en kultureel		F.W. de Klerk en Nelson Mandela wen saam die Nobelprys vir vrede *** Afrikaans word een van elf landstale						
Vroue	Women's National Coalition gestig					"Naked women's protest" vind plaas		2007: Wet- gewing bepaal dat geskeide vroue toegang het tot hulle mans se pensioen- fonds

Jaargang → Kategorie ↓	1991– 1992	1993	1994	1995– 1996	1998	1999– 2000	2002– 2004	2005– 2007
Kerklik			VGK kom tot stand *** NG Kerk se Sinode van Versoening *** Prof J.A. Heyns vermoor	NG Kerk maak voorlegging aan WVK	NG Kerk hertoegelat tot WBGK *** Algemene Sinode besin weer oor Skrifinterpretasie	Geloofsverklaring 2000	2002: NG Kerk 350 jaar in Afrika *** 2002: NG Kerk bely dat diskriminasie teen vroue sonde is *** 2004: Dr. Beyers Naudé oorlede *** 'n Vrou word vir die 1ste keer op die moderatuur van die Algemene Sinode verkies	2006: Kerkherenigingsgesprekke tussen die NG Kerk, VGK, RCA en NGKA kom weer op dreef *** 2007: Algemene Sinode van die NG Kerk neem na lang debat standpunt in oor homoseksualiteit
Ander	1991: S.A. word weer lid van die Internasionale Olimpiese Komitee en Internasionale Krieketraad *** 1992: S.A. hertoegelat tot Fifa, die internasionale Sokker Federasie			1995: S.A. die gasheerland van Wêreldbeker-rugby & SA wen die toernooi			2002: Mark Shuttleworth word 1ste Suid-Afrikaner om 'n ruimtevaart mee te maak *** 2002: Hansie Cronjé, voormalige krieketkaptein sterf in vliegtuigongeluk	2007: S.A. wen weer die Wêreldbeker-rugbytoernooi

(Uys 2007:308–310; Brown & Hofmeyr 2002:25; Maritz 2004:71; Meintjes 2007:347)

1.2 AFRIKANERVROU SE SOEKE NA 'N EIE EN UNIEKE ROL EN IDENTITEIT

Teen 1992 het die media meer genuanseerd oor die posisie van vroue in die godsdienstwêreld begin berig. Dit was nou nie net meer enkele artikels met 'n sagte aanslag oor die rariteit van 'n vrouepropont of vrouepredikant wat êrens in 'n gemeente werksaam is nie. 'n Koerantberig in *Beeld* met die opskrif: "Vroue maak stem dik in godsdienstwêreld" vertel 'n meer volledige storie oor die posisie van vroue in bykans alle gelowe. Die berig is nie in tradisionele kerklike taal geskryf nie en gebruik terme soos dat vroue op gesagsposisies in die godsdienstwêreld "aandring" en dat 'n stil "rewolusie" in die land "woed". 'n Berig in dieselfde trant het ook in hierdie tyd in 'n vrouetydskrif verskyn. Al meer kerke het vroue nou as priesters en predikante begin toelaat met die Anglikaanse Kerk en die Church of England wat hulle deure in 1992 vir vroue oopgegooi het (*Beeld* 1992:11).

Die patriargale samelewing het egter nog 'n houvas op vroue in die algemeen gehad. Roepstemme om aanvaarding van vroue in die politieke- en besigheidswêreld het nou ook hoorbaar begin word. Wetgewing het nog sterk teen vroue gediskrimineer. So het die maatskappyewet byvoorbeeld bepaal dat 'n vrou eers haar man se skriftelike toestemming moes verkry voordat sy 'n maatskappy kan stig (sien Delpont 2000, bylae 2, punt 5). Tot in 1992 is slegs 17% van bestuursposte in maatskappye deur vroue bekleed. In 'n tydskrifartikel uit hierdie tyd word berig hoe 'n man sy vroulike politieke teenstander nie oor haar kundigheid of politieke kwessies aangevat het nie, maar haar wel daarvan beskuldig het dat sy nie die werk behoorlik sou kon doen nie vanweë haar verpligtinge teenoor haar man en kinders (Maritz 2004:46–47)! Die feit dat die media aan die saak aandag gegee het, wys dat dit selfs tot in 1992 nog steeds 'n breër probleem in die samelewing was. Hierdie tipe argumentasie wat vroue se bekwaamheid meet aan die nakoming van hulle huislike verpligtinge en nie op die spesifieke veld van toepassing nie, was ook kenmerkend van die vroeëre kerklike debat oor die toelating van vroue tot die ampte.

Daar was 'n beweging van die volksmoederdiskoers na dié van die huisvrou. Teen 2007 word beroepsvroue algemeen aanvaar, maar die vraag word steeds in die media gevra: "Kan 'n vrou regtig régtig 'n goeie ma wees én 'n suksesvolle loopbaan hê, of sal sy iewers iets moet prysgee?" Volgens die artikel voer werkende ma's 'n innerlike stryd tussen die

behoefte om hulleself te aktualiseer en in 'n beroep uit te leef teenoor die stryd om 'n goeie ma te wees (Van Eeden 2007:10).

1.2.1 Vroue-organisasies heroriënteer hulleself binne 'n nuwe politieke bestel

Na oud-president Nelson Mandela se vrylating in 1990 en veral na die eerste demokratiese verkiesing in 1994 moes vroue-organisasies hulleself heroriënteer binne 'n nuwe politieke bedeling. Een van die progressiewe stappe wat verskeie vroue-organisasies geneem het, was om by die Women's National Coalition (WNC) betrokke te raak. Dit was egter net die vroue in die leierskap van organisasies soos Dames Aktueel, Jong Dames Dinamiek, Die Dameskring en die SAVV wat hierdie blootstelling gekry het. Min van die kontak het regtig deurgesyfer na takke se werksaamhede.

'n Organisasie soos JDD het hulleself vanaf 1995 begin toespits op vrouesake en wegbeweeg van die kulturele sy van dié organisasie se oorspronklike doelstellings (JDD 1997:1–6). Hierdie skuif het gewone lede in beweging gebring om 'n nuwe sosiale verantwoordelikheid vir die bemagtiging van vroue te aanvaar en tot uitvoering te bring (JDD 2001:1–2). Vroue is (deur vroue-organisasies) op verskillende maniere aangemoedig om hulle mede-Suid-Afrikaners te leer ken en na hulle uit te reik (Maritz 2004:115). In die lig hiervan het die meeste Afrikaanse vroue-organisasies hulle doelstellings en werksaamhede onder oënskou geneem. Teen 2005 het die ledetal van die meeste vroue-organisasies dramaties afgeneem. Dit kan aan 'n verskeidenheid van faktore toegeskryf word. Een van die faktore is dat meer vroue werk en nie meer tyd het om aan 'n vroue-organisasie te behoort nie. Vroue-organisasies is ook nie meer die enigste ruimte waarin vroue hulleself sinvol buite hulle huise kan uitleef nie.

1.2.2 Die stryd teen diskriminasie begin amptelike status kry

In 1993 het die oorgangsregering konsepwetgewing teen diskriminasie voorgelê. Sterk vroueleiers en kampvegters vir vroueregte, soos Margaret Lessing en advokaat Francis Bosman, het 'n sterk pleidooi gelewer om vroue deel van die besluitnemingsprosesse in die land te maak. Dit sou help om diskriminasie teen vroue teë te werk. Ten spyte hiervan het Afrikanervroue nog steeds nie in die politieke arena 'n sterk stempel afgedruk nie – haar openbare stem was steeds grootliks afwesig en geen vroueparty het enige setels in die eerste demokratiese verkiesing in 1994 gewen nie (Maritz 2004:62–63). Vroue het hulle stemme op daardie stadium steeds eerder deur vroue-organisasies laat hoor.

Vrouedag is die eerste keer op 9 Augustus 1995 gevier. Die datum herdenk die vroue-optog van 1956 toe vroue teen die paswette betoog het. Op 24 Julie 1996 is daar ook 'n nasionale Kommissie vir Geslagsgelykheid in die lewe geroep. Meer as 40% van die huidige Parlement bestaan uit vroue.

Die stryd teen diskriminasie en vooroordele jeens vroue is nog lank nie verby nie. In 'n studie wat die Suid-Afrikaner se mening oor waardes peil, is daar bevind dat meer as die helfte van Suid-Afrikaanse mans en byna 'n derde vroue glo dat vroue nie oor die nodige leierskapsvaardighede in die besigheidswêreld en politiek beskik nie. 23% mans en 17% vroue glo ook steeds dat universiteitsopleiding belangriker vir seuns as meisies is (CICP 2007:9).

2. SAL VROUEPREDIKANTE AANVAAR ÉN BEROEP WORD?

Skaars 'n week na afloop van die geskiedkundige Algemene Sinode van 1990 is die vraag of vroue ooit op die kansel sal pryk, in die media gevra. Die aanname is gemaak dat dit “waarskynlik nog 'n hele ruk (sou) duur voordat vrouepredikante aanvaar en en beroep word” (Hagelskamp 1990:17). Dit was profetiese woorde en die media het 'n probleem raakgesien waaraan die NG Kerk se sinodale strukture tot in 2000 niks sou doen nie. Dit sou nog byna vier jaar neem voordat die eerste vrou in die NG Kerk beroep word.

Vir die vroue wat reeds in die 1980's hulle studies voltooi het, was die aanhoudende onsuksesvolle aansoeke 'n baie negatiewe ervaring. Aanvanklik was gespreksgenoot 2 baie bly oor die Algemene Sinode se besluit, maar haar blydschap was van korte duur. Sy dink vandag dat die kerk nie regtig gereed was vir die besluit wat geneem is nie.

G2: Hulle het my gebel – ons was op vakansie. Ek was baie bly, maar dit het my nog nie geraak nie. Dit bly *wow*, wonderlik! Dit is soos vrede in die land, maar daar het niks verander in my lewe nie. **Eintlik – toe het my seer begin. Toe het ek begin aansoek doen. Daai was amper vir my meer traumaties. Daai eerstes was kleintjies – ek kon amper vir myself sê, oukei, dit is nie ek nie. Ek kon dit nog bietjie oorleef. Maar toe begin dit (voel) dit is ek wat nie slaag nie, ek wat nie slaag nie, ek wat nie goed genoeg is nie, ek wat nie werk kry nie. Nou is die kerk se saak weer reg. Hy's oop. Maar ek is nou nie goed genoeg nie. Ek dink dit was vir my die slegste jare.** Want dit het toe begin noodsaaklik raak om werk te kry. Om werk te kry! ... **Ek dink nie die kerk was reg vir die vrou nie ...** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

2.1 UITEINDELIK GELEGITIMEER

Vroue wat reeds vroeër hulle studies voltooi het, kon uiteindelik gelegitimeer word. In 1990 is agt vroue gelegitimeer en die volgende jaar veertien. Estie Visagie was een van die vroue wat in 1991 gelegitimeer is, 35 jaar nadat sy haar studies voltooi het. Sy het haar B.A. Admissie in 1953 aan US voltooi en in 1956 haar B.D. by Tukkies behaal. Sy is egter nooit beroep nie. Nie al die vroue wat reeds in die 1980's klaar gemaak het, het onmiddellik vir legitimasie aansoek gedoen nie omdat hulle omstandighede dit nie onmiddellik toegelaat het nie. Toe gespreksgenoot 2 eers in 1992 vir legitimasie aansoek doen, wou die kuratorium dat sy eers wees 'n *collocium doctum* doen. Sy het hierteen vasgeskop.

G2: In 1992 toe sê hulle vir my ek moet nou weer 'n *collocium doctum* doen omdat ek nou al die jare uit die kerk, jy weet nou agter geraak het. **Toe sê ek, toe het ek half opgestaan en gesê: "Probeer dit! Dit is nie my skuld dat ek hier staan nie."** Toe het hulle dit gelos en toe is ek net gelegitimeer. Ek gaan nie weer nou verantwoording doen vir my lewe, waar ek dit al die pad reeds reg gedoen het nie! [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Om uiteindelik na soveel jare van wag gelegitimeer te word, was 'n soort antiklimaks vir die vroue. Hulle wou dit eerder saam met hulle klasmaats beleef het.

G2: Met my legitimasie was ek swanger met my derde kind. Daar staan ek so uit met my swanger magie, so vroulik! Dit is nie my jaargroep nie en hierso, dit pas nie in hierdie manswêreld nie. Ek was nie veronderstel om so te lyk nie! Want dit maak jou vroulikheid meer en dit was juis vir my die bedreiging.

G7: Ek, ek weet van daai geleentheid niks. Dit is asof dit 'n totale *blank* is. Ek weet ... was ook by daai geleentheid. Baie keer sal hy daarna verwys, maar ek is 'n totale *blank*. Ek weet niks wat gepreek is nie. Ek weet nie hoe ek deur daai storie is nie, wat ek geteken het of niks nie.

EPB: Was dit 'n anti-klimaks vir jou?

G7: Ja, absoluut. **Hier was ek saam met 'n klas waarmee ek geen bande het nie.** Dit was vir my baie sleg gewees. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Gespreksgenoot 5 het aanvanklik teologie gaan studeer met die oog daarop om 'n kerklike werkster te word. Die NG Kerk se besluit het nou nuwe moontlikhede vir haar oopgemaak. Dit was iets waaraan sy voorheen nie regtig gedink het nie.

G5: Toe dit eers amptelik oop is, toe het ek besef, wel, my kwalifikasies is dieselfde as wat my klasmaats was dalk gaan ek dit eendag ook kan doen. Op daai stadium het ek dit nie gedink nie, want my kinders was nog baie klein gewees en soos ek sê, dit was maar 'n valtydse ding,

met drie klein kindertjies en jy is klaar in 'n gemeente. So ek het dit nie baie direk toe, nou onmiddellik, nou sal en moet dit gebeur nie. Ek het myself eers kans gegee dat dit ek net eers dit wat gedoen moet word, klaar moet doen. Ek het vir myself gesê dit gaan nog kom, maar dit sal eers later in my lewe kom ... **Maar ek het besef hier is nou baie sterker moontlikhede. Ek gaan nou in my eie dorp meer gebruik kan word en gaan daar vir my moontlikhede oopgaan** ... Ek het dit maar 'n kans gegee. Wat ek bedoel is: Ek was realisties gewees omtrent dit wat ek sal kan vermag met drie klein kindertjies. Dit was vir my belangrik, ja. Dit was vir my baie belangrik, want ek was in die eerste plek eers net 'n ma gewees. Jou kinders wil jy tog goed grootmaak. **So ek het vir myself gesê: “Hier is vir my wonderlike nuwe moontlikhede, maar dit gaan bietjie later kan kom.”** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Die nuwe moontlikhede het by preekbeurte begin.

G5: Toe mag ons nou gepreek het. So ek is toe so af en toe gevra vir preekbeurte. As 'n dominee op vakansie gaan of een raak siek of hulle het dit ook gedoen om my nou 'n kans te gee. Dit is maar waar dit begin het eers, net by preekbeurte.

2.2 DIE BESTE AANWENDING IS ONDER VROUE

Aanvanklik is die plek waar vrouepredikante aangewend sou kon word tot 'n bepaalde soort gemeente beperk. Oor die algemeen is daar gedink dat vrouepredikante in gemeentes met verpleegsterstehuse en universiteitskoshuse sou kon werk. Dr. Willie Botha het hom só hieroor in 'n koerantartikel in 1990 uitgelaat: “Veral gemeentes met baie vrouelidmate in onder meer verpleegsterstehuse, universiteitskoshuse en ander inrigtings sal in vrouepredikante belangstel” (Dr Willie Botha). Anna-Lieze Rossouw, 'n finalejaar teologiese student het op haar beurt gesê dat “vroue waarskynlik meer gebruik (sal) word in studentegemeenskappe of vir hospitaaldienste, waar hul meer emosionele aanslag beter benut kan word” (Hagelskamp 1990:17). Alhoewel hierdie stellings goed bedoel is en skeptici so kort na die besluit nog oortuig moes word van die voordele wat vrouepredikante kon inhou, beperk dit vroue steeds asof hulle nie algemene gemeentewerk sou kon doen nie. Dit verreken ook nie die feit dat almal nie dieselfde gawes het nie en dat nie almal, mans of vroue, goeie jeug- of studentepredikante kan wees nie. Die veronderstelling dat vroue net in dameskoshuse mag werk, hou ook nie rekening met die feit dat manlike predikante al die jare vroue bedien het nie. Hierdie lyn begin al met Anna Linde se verhaal soos in hoofstuk twee vertel.

2.3 DIE EERSTE VROUEPREDIKANT VIER JAAR NA TOELATING BEROEP

Greta Heymans was die eerste vrou word wat in NG Kerk as predikant bevestig is. Vir haar was dit 'n lewensdroom wat waar geword het. “Sy beskou dit as die finale erkenning vir baie jare se studie en arbeid, soms onder heelwat antagonisme van medestudente van wie sy dikwels moes hoor: ‘Los die predikantskap vir die mans’”(Gomes en Coetsee 1994:27). Dit sou nie net die finale erkenning van baie jare se werk wees nie, maar vroue se aansien in die kerk verander. Heymans het kort voor haar beroeping aan Neels Jackson gesê dat “solank 'n mens 'n proponent is, bly jou aansien maar minder as dié van 'n predikant” (Jackson 1994:3). Haar opmerking gaan in wese nie oor status in die samelewing nie, maar oor die feit dat baie proponente volledige predikantswerk gedoen het teen 'n baie laer salaris as dié van geordende predikant, maar ook die voorreg ontnem is om die sakramente te kan bedien. Lidmate neem proponente ook doodgewoon nie so ernstig op as 'n bevestigde predikant nie. Later meer oor die frustrasies wat proponente ervaar.

Bloemfontein was in vele opsigte 'n plek van eerstes. Dit was hier waar die Algemene Sinode die besluit ten gunste van die toelating van vroue geneem het. Die eerste vrouepredikant sou ook hier beroep en bevestig word. Dit was ook hier dat die eerste vroulike pastoor in die Apostoliese Geloofsending (AGS) bevestig is (Gomes en Coetsee 1994:26–27).

Heymans (2006) beskryf hierdie historiese gebeurtenis soos volg: “Ek het dit hoegenaamd nie verwag dat ek die eerste een sou wees nie. Dit het vir my gevoel ek is baie gemiddeld. Ek is nie uitstaande of wat ook al, dat dit na my kant toe moes gekom het nie.”

2.3.1 Nog deure gaan oop

Binne die NG Kerk-familie was Mary-Ann Plaatjies die eerste vrou om as predikant bevestig te word. Sy is in 1991 na die kombinasiegemeente van Robertson en Robertson-Oos in die NG Sendingkerk bevestig (Beeld 1992:11). En Michelle Boonzaaier is die eerste bruin vrou wat in die NG Kerk bevestig is. Sy is in 2007 deur die NG Gemeente Helderberg beroep met die opdrag om deur middel van 'n alternatiewe bediening na mense uit te reik wat nie in die kerk se huidige strukture tuis voel nie (Oosthuizen 2007:3). Binne die geleedere van die drie Afrikaanse susterskerk het Yolanda Dreyer in 1980 die eerste tree as

'n vrou op 'n kansel gegee toe sy as finalejaarstudent in Pretoria gepreek het (Beeld 1992:11). Sy is die daaropvolgende jaar in die NHKA beroep.

Die eerste treë het die res van die kerk meer moed gegee om ook babatreetjies te gee. Helena McGillivray (née De Swardt) is in die NG Gemeente Helderberg bevestig en Dina Joubert was die eerste vrou om in die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag as kapelaan aangestel te word (Ley 1994:4). McGillivray het die bediening en NG Kerk egter in 1997 verlaat. Joubert se aanstelling was merkwaardig omdat sy liggaamlik gestremd was. Sy is sonder 'n heuppotjie gebore en moes in 'n rolstoel en met 'n kunsbeen oor die weg kom. Sy moes dus twee vooroordele te bowe kom: dié van 'n vrou as predikant en van 'n gestremde persoon.

Die verhale van die eerste vroue in die tydskrifonderhoude is nog positief en vol energie. 'n Koerantberig oor die vroueproponente in die 1995-jaargroep van die Universiteit van Pretoria vertel verhale van vroue met groot drome: vroue sou volgens hulle 'n bydrae kon lewer tot “positiewe groei in die kerk” en die “holistiese opheffing” van vroue was volgens 'n ander proponent belangrik (Yssel 1995:2). Die uiteenlopendheid van vroue se roepingsverhale en die verwagtinge van die vroue val ook op. Een vrou wou slegs deelyds in die bediening staan en 'n ander “sal preek wanneer sy die kans kry” (Yssel 1995:2). Van die vroue was reeds gereed om 'n ander inkomste te genereer sou dit nodig wees. Hierdie groep was meer gereed om 'n koninkryksbediening te vestig as die eerste groep vroue wat gelegitimeer is.

2.3.1.1 Verantwoordelikheid

Van die vroue wat in die eerste groep was om gelegitimeer te word het gevoel dat daar 'n groot verantwoordelikheid op hulle skouers rus. Hulle het ervaar dat almal se oë op hulle rus en dat hulle elke ding absoluut korrek moes doen ter wille van die vroue na hulle. In die 1980's was dit nie vir 'n vrou sosiaal aanvaarbaar om 'n langbroek kerk toe te dra nie. Gespreksgenoot 7 se opmerking moet teen hierdie agtergrond verstaan word.

G7: Ek dink die ander ding wat ook waar is, die media se oë was die hele tyd op jou gewees. Ek weet daar is daai oggend nog 'n foto geneem voordat ons in die kerk in is. ... (koerant se naam) gewees. **So ek dink die heelyd het ek die besef gehad ek moet fyntrap. Ek het hierdie verskriklike verantwoordelikheid gevoel van: ek bepaal wat met die vrouens na my gaan gebeur.** En daarom as die mans baadjies moes aantrek na 'n geleentheid toe, ek het gesorg dat ek 'n rokkie en sykouse aanhet. Ek het probeer sodat die dosente my nooit moes aanspreek oor my kleredrag nie of wat ook al nie. Ek het nooit 'n langbroek klas toe aangetrek

nie. Altyd rokkies aangetrek. Rompies en sulke goeters. Want dit het vir my gevoel as ek nou droogmaak, gaan die dames wat na my kom daaronder ly. Hulle gaan heelyd hoor: “Ja, sy het so en so gemaak en julle gaan seker ook.”

Die vroue het ook nie altyd daarvan gehou om uitgesonder te word nie. Die verantwoordelikheid om as vrouens baanbrekerswerk te doen het ook swaar op hulle skouers gerus.

G2: Iets wat my wel gevang het op Fakulteit was jy moet oorpresteer. Jy is die hele tyd uitgesonder. Kom ons doen die guns en ons vra die vrou in die klas! Daai tipe ding. Of jy is so namens dié vrou in dié amp. As jy faal, dan kan die vrou dit nie doen nie. Maak nie saak of dit jy as persoon is nie.

3. 1994: ENKELE KERKORDELIKE WYSIGINGS

Die Algemene Regskommissie het na 1990 se Algemene Sinode opdrag ontvang om na moontlike kerkregtelike en praktiese knelpunte ten opsigte van die toelating van vroue tot die ampte te kyk. Tydens die interimtydperk het die Algemene Sinodale Kommissie (ASK) goedgekeur dat, anders as met mans die geval is, sal ’n vrouepredikant nie haar bevoegdheid verloor nie indien haar man verplaas word en haar dienste in die gemeente daardeur beëindig word (NG Kerk 1994:15, 167, 393):

Bogenoemde reëling werk met die veronderstelling dat ’n man se beroep die bepalende is en die kerk selfs bereid is om kerkordelike uitsonderings te maak om hierdie diskoers in stand te hou. In die Suid-Afrikaanse samelewing tot en met 1994 was dit die aanvaarbare praktyk. Die politieke veranderinge wat na 1994 ingetree het, sou die diskoers rondom ’n man se werk heeltemal verander. Regstellende aksie het die rolle rondom die broodwinner begin verander. In baie gesinne is die vrou vandag die broodwinner of die een met ’n belangriker pos as haar man.

Hierdie reëling is tereg tydens die sinodesitting verander sodat dit op mans sowel as vroue van toepassing is toe die ASK se reëling verander is na “**dat man en vrou se omstandighede eweredig** ingevolge die Reglement vir die reëling van die bevoegdheid van predikante en proponente hanteer word” (NG Kerk 1994:427) [My beklemtoning – EPB]. Hierdie is ’n goeie voorbeeld van hoe die veranderde sosiale konteks die kerk in haar besluitneming beïnvloed het.

Ander sake wat deur die ASK behandel is, is die volgende (NG Kerk 1994:15, 167, 393):

- Vrouepredikante is geregtig op kraamverlof met volle traktement en toelaes vir 'n tydperk van vier weke voor die verwagte datum en agt weke na haar bevalling.
- Vrouepredikante is ook geregtig op dieselfde vergoeding as manlike predikante tensy anders ooreengekom en waar 'n vrou in 'n tentmakerspos staan, moet sy die voordele soos in die ooreenkoms aangegaan, ontvang.

Die reëling rondom vergoeding behoort eintlik nie nodig te wees nie, omdat vrouepredikante vanselfsprekend op dieselfde salaris as mans geregtig behoort te wees. Vandag is 'n artikel soos hierdie glad nie meer nodig nie, omdat baie gemeentes eie pakkette met hulle leraars onderhandel.

Tydens hierdie sinode is daar gelukkig besluit om die aanspreekvorme in van die reglemente meer inklusief te maak (sien wysigings van reglemente in NG Kerk 1994:167, 454). Daar is selfs 'n voorstel gemaak dat die 1990-besluit rondom manlike aanspreekvorme herroep word. Dit staan egter nie in die Handeling van die Sinode of hierdie voorstel aanvaar is nie, maar daar kan van die veronderstelling uitgegaan word dat die besluit rondom eweredige omstandighede vir beide vroue en mans hierdie voorstel ondervang het.

3.1 STRUKTURE STEEDS UIT 'N OU BEDELING

Die opdrag wat tydens die Algemene Sinode van 1994 gegee is, naamlik om ondersoek in te stel hoe die toelating van vroue vrouewerk in sy huidige vorm sal raak, is nooit hanteer nie. Die AKV het amptelik daarteen beswaar aangeteken waarop die Sinode hulle weer om verskoning gevra het (NG Kerk 1994:184, 460).

Die stilswye van die Vrouediens in die proses om vroue tot die ampte toe te laat, is reeds in hoofstuk 3 uitgewys. 'n Groot frustrasie onder vrouepredikante is dat die strukture van die Vrouediens, nadat vroue ten volle tot die ampte toegelaat is, steeds op dieselfde manier bly voortbestaan het. In die besigheidswêreld word daar algemeen aanvaar dat 'n organisasie se struktuur sy visie of strategie moet weerspieël (“structure follows strategy”¹⁴³) ten einde dinamies te wees. 'n Struktuur sê dus ook iets oor 'n organisasie se denkwysie en

¹⁴³ Die historikus Alfred Chandler het in 1962 aan Harvard Universiteit die stelling “structure follows strategy” gebaseer op vier studies van Amerikaanse maatskappye wat die industrie sedert die 1920's oorheers het. Hy het 'n empiriese ondersoek na die samehang tussen strategie en organisasiestruktuur gedoen (Utikal 2002: paragraaf 1).

uitgangspunte. Die NG Kerk se strukture op sinodale vlak weerspieël nog 'n denkwyse dat vrouens en kinders nie deel van die hoofstroom van die kerk kan wees nie.

Die Oos-Transvaalse Sinode se Vrouediens praat steeds elke jaar met die finalejaar teologiese studente se eggenotes. Versoeke dat hulle die veranderde omstandighede in ag moet begin neem en dat die meerderheid eerstejaarstudente nou vroue is en dus nie meer die tradisionele rol van “mevrouw Dominee” gaan vertolk nie, val op dowe ore.

Veranderde omstandighede word volgens gespreksgenoot 4 nie dinamies bestuur nie en sy vra tereg wat daar van die behoeftes van die eggenoot van 'n vrouepredikant gemaak word.

G4: Daar is niemand met wie hy (haar man) kan praat oor hoe om die man van die dominee te wees nie.

Tydens die Algemene Sinode van 2004 op Hartenbos het 'n verteenwoordiger van die Vrouediens die volgende aan my gesê: “Maar ons dien op die mans se kommissie.” Hierdie stelling het dit aan my duidelik gemaak dat vroue wat by die Vrouediens betrokke is, hulleself steeds as 'n aparte liggaam sien en nie altyd rekening hou met die realiteit dat “die mans se kommissies” nou oop is vir almal nie.

Gespreksgenoot 3 en gespreksgenoot 6 laat hulle só oor die Vrouediens uit:

G3: Ek hou nie van goed apart vir vroue nie.

G6: Ek sien glad nie die sin van aparte strukture nie. Ons is deel van die kerk en moet binne die strukture onself wees.

Gespreksgenoot 8 sien die praktiese werk raak wat vrouelidmate in gemeenteverband doen, maar voel dat hierdie werk nie op sinodale vlak gereël hoef te word nie.

G8: ... ek dink nie daar hoef 'n vrouediens op sinodale vlak te wees nie.

Gespreksgenoot 7 ervaar dat vroue dikwels die lewe vir haar moeilik maak en hierdie vyandigheid vanuit eie geledere maak dat vroue steeds dink dat 'n kerkraad nie die plek vir 'n vrou is nie.

G7: Weet jy wat, ek dink party vrouens is ook nie gelukkig daarmee dat die vrou in die amp is nie. Dat ons amper onder ons ons eie vyande het. In 'n sekere sin. Wat dit dan maak as vrouens op die kerkraad kom, hulle dan nie op die kerkraad wil wees nie, want hulle glo dan nog steeds dit is nie die plek vir 'n vrou nie.

Gedurende 2007 se Algemene Sinode het die Taakspan vir Vrouelidmate verslag gelewer oor die geestelike behoeftes van vrouelidmate. Hierdie ondersoek toon dat slegs 24%¹⁴⁴ vrouelidmate in die NG Kerk al enige blootstelling aan 'n vrouepredikant gehad het en dat 54% voel daar moet vrouepredikante in die kerk wees. Verder toon die verslag dat slegs 35% vroue nog by die Vrouediens of 'n Vrouebediening betrokke is en dat die plattelandse respondente meer inskakel as hulle stedelike eweknieë (NG Kerk ADGO 2007:1, 3–4). Teen 2007 was hierdie situasie nog glad nie uitgeklaar nie en is daar ook nie regtig 'n konstruktiewe gesprek oor die saak aan die gang nie.

4. MEER VROUE ERVAAR DAT HULLE GEROEP IS

Nadat die Algemene Sinode besluit het om vrouepredikante tot die NG Kerk toe te laat, het nog meer vroue aan hulle roeping gehoor gegee. Elke vrou se roepingsverhaal getuig van die persoonlike pad wat die Here met haar geloop het en hoe sy op 'n unieke wyse van haar roeping bewus geword het. Die vroue se roepingsverhale vertel ook hoe hulle God se teenwoordigheid in hulle lewens op 'n spesifieke stadium in hulle lewens ervaar het. Al vier die volgende verhale het 'n element van 'n besondere ervaring van God wat hulle roep en vir elkeen het hierdie roeping besondere vrede in hulle lewens gebring.

4.1 GESPREKSGENOOT 4: “EK WOU ELKE MINUUT IN SY DIENS WEES”

Gespreksgenoot 4 het vroeg in haar studieloopbaan teologie oorweeg, maar omdat dit nie so algemeen was nie en sy onseker oor werkseleenthede was, het sy dit liewers gelos.

G4: ... het my drie maande nadat ons begin uitgaan het, gesê hoekom gaan swot ek nie teologie nie? Dit was in 1993. **Maar teen daardie tyd was dit nog nie so algemeen nie.** Jy het dit gedink, maar almal het vir jou gesê daar gaan nie werk wees nie. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Maar tydens 'n optrede in die opera Nabucco het sy besef dat sy nie haar roeping meer kan weerstaan nie.

¹⁴⁴ In die voorwoord van die verslag staan 62%, maar in die tabelle staan daar 24%. By navraag het geblyk dat die voorwoord die persentasie foutief aangee en dat die korrekte persentasie wel 24% is.

G4: Ek het in my tweede jaar in die opera Nabucco gespeel. Dit handel oor die storie van Nebudkadnesar. Ek was 'n "tempel-*virgin*". Ek glo die Here het dit so bewerk dat 'n paar dinge gelyk gebeur het. Ek het ongekende geestelike groei en verdieping beleef, ook omdat ek met mense te doen gekry het wat nie *compromise* nie. Ek het 'n stuk heiligmaking beleef wat vir my steeds kosbaar is, en besef dat ek nooit gelukkig sou wees as ek my tyd op ander dinge as die Here spandeer nie. Ek wou elke minuut in Sy diens wees, nie net ekstra tydies terwyl ek 'n ander beroep najaag nie. Ek wou 'n invloed sfeer in die koninkryk hê. En ek het besef dis 'n goeie en *great* ding om te begeer. Maar my keuses sou 'n direkte invloed hê. Ek sou die kans moes vat om teologie te swot, al het niemand gedink dis 'n veilige beroepskeuse vir 'n vrou nie. Die aantrekking was egter byna magneties; jy weet mos hoe werk roeping: dit bly jou keuse, maar terselfdertyd is dit onweerstaanbaar. Ek het nie regtig gevoel dat ek 'n ander opsie het nie. Dus, tydens een optrede van die opera (met die storie van Nebukadnesar in my agterkop die hele tyd: hoe futiel die lewe sonder God uitdraai), het ek voor die voetligte op die verhoog besluit: "Ja, dis wat ek sal doen."

Ek het vir my ma gesê en sy het soos 'n goeie ma gesê dat ek enigiets kan swot, maar dat ek dit waarmee ek besig is, eers moet klaar maak. Ek het in my tweede jaar Grieks I en Hebreeus I in die aande gedoen. En in my derde jaar Grieks II en Hebreeus II.

Daarna het ek 'n jaar C-Kruis gaan doen om myself uit te sorteer. Die C-Kruis jaar was 'n ervaring in spanwerk: ek het besef hoe nodig het kinders van die Here mekaar in bediening. Ek het prakties geleer wat dit beteken om as liggaam van Christus te funksioneer. (As een *band member* nie opdaag nie of droogmaak, het dit 'n invloed op spanmaats en bediening.) Dit het my *view* oor gemeentelêwe vir altyd verander. Ek het baie gemeentes gesien waar dit goed gaan; baie gemeentes met stukkende dominees; baie gemeentes met honger jongmense. Ek het besef hoe groot die behoefte is aan relevante jeugbediening in ons kerk. Ek het besef hoe groot die verskil is wat ek kan maak.

4.2 GESPREKSGENOOT 3: "THE GREAT WANNA-BE"

G3: Ek het regtig groot geword met 'n *urge* vir die Here, vir die kerk. Kinderkrans was vir my regtig lekker. Sondagskool was vir my regtig lekker. Die teksies leer waaroor almal altyd so kla, was nie vir my 'n *issue* nie. Ek het ongelooflik baie tekste geken ook. Dit was vir my deel van my. ... Op daai stadium het ek nog nie verstaan van die verhoudingding en van ... dit was vir my meer reëls. Ek het regtig die behoefte gehad. CSV op hoërskool was vir my omtrent die hoogtepunt van die week. Standaard nege en tien was ek kringleidster. Standaard sewe, *obviously* het ek die bekeringbelewens gehad, en so aan. Maar tog waarskynlik nie in lewensverandering nie. Meer 'n kopverandering dalk, of 'n besluit, 'n bewuste besluit, maar nie praktyk uit die besluit uit gevolg nie. Toe maar bietjie vir bietjie weggeraak, tot ... gebore is, het my buurvrou, waar

ons gebly het in, my saamgenooi na die Vrouebybelstudie toe. Dit was die tyd toe Vrouebybelstudie meer algemeen was.

Ek het met die Eksodus-kursus, het ek wat jy nou mos jou lewensverhaal moet skryf, is my lewensverhaal “*The great wanna-be*” (*want to be*).

Kleintyd was ek “*wanna-be playing outside.*” Want ek was sieklik. Ek kon nooit as my maatjies sneeumanne buite gebou het, moes ek deur die venster staan en kyk. En als. Ek het vreeslik maklik siek geword, asma gekry, *what-what*. So ek kon nooit lekker saam speel nie. Ek wou altyd graag buite toe.

Daarna was dit “*want to be good enough.*” Want my ma, ek het altyd gesê my ma moes twintig kinders gehad het vir al die verwagtinge wat sy van my gehad het. Wat toe alles op my (afgekom het), want ek was die enigste (kind).

En toe is ek nou getroud. “*Want to be happy.*” Dit was nou ’n groot deel.

En toe het ’n periode van “*want to be more*” aangebreek. Ek wou iets met my lewe doen, maar ek het nie gewerk nadat H gebore is nie, ek het kinders groot gemaak, ek het gestagneerd gevoel, ongelooflik. Want hierdie, ek meen jy kan oor nat doeke en kindersiektes praat, dit het my verskriklik gefrustreer.

En toe het ek by, so op ’n tydelike basis vir so vier oggende ’n week, by die Sendingkerk ’n *jobbie* gekry as tikster. Administratiewe hulp. Tikwerk gedoen op wasvelle! Afkondigings gemaak en so aan ... En so. Maar dit was vir my ’n ongelooflike ervaring om by hom te werk.

Toe bel daar ’n persoon, hulle het toe die Kinderevangelisasie Instituut by Witrivier begin. En bel toe spesifiek en hulle het hierdie drie weke *crash course*, en hulle wil weet of daar nie van die mense wat met die jeug betrokke is by F Gemeente, wat soontoe wil gaan nie.

Ek het vir Dominee vertel daarvan en ek gaan die aand huis toe en sê vir G (haar man): “Ahh, ek wens ek kon dit doen!” Want ek is nou hierdie Kinderkranstannie, maar ek het nie die vaagste idee hoe om met kinders te werk nie. Ek is baie lief vir my eie, maar ek hou nie eers altyd van hulle nie, so hoe moet ek nou ander mense se kinders *handle* en so? En hy sê vir my: “Jy moet gaan”. En ek het toe vir omtrent ’n week nie my mond kon toekry nie, want ek meen, dit het nie so gewerk nie. Ek het hierdie dogtertjie van omtrent ’n jaar, dit moes in 1987 rond gewees het, sy was baie klein. Sy was baie klein. Dit kan ’88 wees. Daar rond. Dit was ’n geweldige ding gewees en alles het net in plek geval. En ek is toe op hierdie drie weke kursus.

Die hele drie weke het ek daar gesit en wonder: “Wat maak ek hier?” Ek hoort nie hier nie. Hierdie mense rondom my het hierdie absolute passie vir kinders. En ek wil net Kinderkrans kan *handle*. Ek is glad nie, ek het nie hierdie roeping om met kinders te werk of so iets nie. En toe ons met die eksaminering, wat ds. Johan du Preez spesifiek toe nou doen, die

Kinderberaad was die vak gewees. As 'n kind sy lewe vir die Here wil gee, hoe om hom te begelei. Dit was bietjie van 'n tien punt plan gewees, maar in elk geval. Dit is baie sinvol, mens kan mos nou maar aanpas waar nodig. Maar in elk geval, nou het ons hierdie prosedure opgeswot. Jy moet verstaan, ons sit in hierdie klas en ons is 24, kan nie onthou nie, maar daar rond. Hulle is die *audience*, wat jy in elk geval nie het as jy regtig met 'n kind praat nie. Hierdie man wat voor my sit, met sy magie en sy bles, sy bril, sy snor, is 'n tienjarige laaitie, wat ek nou moet beraad.

Ek bewe waar ek nie geweet ek het plekke nie. Maar in elk geval, ons praat nou. En ek dink ek was so by punt vier, maar punt vier is nog so half agtergrond van die hele ding. Jy het mos so half bietjie van 'n aanloop voordat jy nou eintlik by die kruks of die bekering van die persoon kom. Die feit dat die kind 'n sondebeseft het, maar ek is nog glad nie daar nie. Sê nou maar punt vier.

Toe stop hy my en ek is baie verontwaardig. Hy draai so na die klas en sê: "Mens kan sien sy werk baie met kinders né?" En gelukkig is dit toe teetyd. Maar ek storm daar uit, maar ek grens soos in ... want ek weet nie wat gaan hier aan nie. Ek kan nie met kinders werk nie.

Nou, Mount Petra, waar die Kinderevangelisasie Instituut is, dit is 'n rots waarin die berg eindig. En die rots het sulke los klippe wat die trappies vorm en op elke trappie is 'n teksvers uitgetrap. En jy kan half op daardie rots so half 'n gebedsroete doen, jy weet. Maar ek gaan sit daar op daai rots, maar ek tjank, en ek sê vir die Here: "Nou weet ek glad nie wat om hiermee te maak nie. Want dit is nou te groot vir my, ek kan dit nie *handle* nie." En ek het net besef, die Here het hier iets baie groots gedoen.

En Elsje, toe ek terugkom by die huis, dit was soos in daai volgende Sondag, toe ek sien, toe's daar 'n klomp kinders om my en hulle hang aan my. En ek het net geweet: hierdie is gróó! Maar nou is dit die tagtigs, die vrou is nie eintlik 'aan' nie. Daar is van die mense wat saam met my die kursus gedoen het, wat ek weet in ander gemeentes 'n kinderkerk begin het, wat nou my behoefte sou wees, maar ek is punt een nie opgelei nie en punt twee is ek 'n vrou. En die *limit* was, daar was Kinderkerk in ons gemeente en die student wat daar gepreek het, wat ook in die gemeente gebly het, het eendag gepreek oor Dawid wat die Here se witbroodjie was. Dit het amper vir my hartverlamming veroorsaak, want hoe kan jy, jy kan nie vir kinders lieg nie en hoe kan jy daar staan op ten minste drie plekke in die Bybel, die Here het nie witbroodjies nie. Hoe kan hy ... buitendien vir 'n laerskoolkind is 'n witbroodjie 'n aaklige ding, so dan wil hy dit nie wees nie! Ek het 'n verskriklike *scene* gemaak. Dit het my nou eintlik nie veel gehelp nie, maar in elk geval, ons was nou baie betrokke by die kinders en so aan. En *eventually*, toe ons nou begin dink daaraan om te trek, o nee, ekskuus. Ek wil nou eers sê. Toe het ek ook 'n beradingskursus gedoen by Mensana ... **Maar al die tyd ... ek (het) daar**

(al) die behoefte (gehad om) predikant (te) wees, maar ek dink nie ek het dit ooit vir myself verwoord nie.

... Maar dit was 'n behoefte. En toe op 'n stadium het ek en G gepraat en toe sê hy vir my: "Maar hoekom gaan swot jy nie teologie nie?". *Fight* die *system* dan van binne af. En toe het hy my ondersteun en ek het toe gaan teologie swot.

Toe het ek nogal die ernstige begeerte gehad om (in die bediening in te gaan). Jesaja 49 het 'n baie groot invloed op my gehad.

Jesaja 49:5

⁵En nou maak die Here 'n aankondiging,

Hy wat my in die moederskoot al sy dienaar gemaak het

om Jakob na Hom toe terug te bring

sodat Israel nie meer verstrooi sal wees nie.

Die Here het my 'n belangrike opdrag gegee

en my God gee my die krag om dit te doen.

Nee, dit het half saam-saam gebeur, maar hy het my van die begin af ondersteun. Die kinders ook al. Dit was vir hulle vreeslik *funny* dat hulle ma nou ook ... En dit het hulle nie vreeslik beïnvloed nie. Kyk, teologie swot is mos half soggens klasdraf en so. So dit het nie 'n *major* invloed gehad op die kinders en so aan nie. Dit was vir my 'n ongelooflike *great* ervaring. Ek het dit verskriklik geniet. Ek was die ma van die klas. En jy swot mos dan met 'n totaal ander lewensuitkyk, want jy swot dit omdat jy dit wil swot. Dit is nie meer na skool en so nie.

So ek kon toe my BA, kyk dit was nog B.A. en B.D., B.A.-Teologie en B.D., ... Ek het my B.A. in twee jaar gedoen ... Toe cum ek my graad, my B.A.-Teologie. En ek het die heel eerste keer in my hele lewe beleef dat ek my ma se goedkeuring gekry het. En sy het dit nie geweet nie, sy het dit by die gradeplegtigheid gesien. Dit was nogal 'n groot ervaring vir my [lag]. Op my oudag! ([My beklemtoning donkerder gedruk – EPB])

4.3 GESPREKSGENOOT 8: “EN MY HELE MENSWEES HET TOT RUS GEKOM”

G8: Ja!!! Dit is net vir my, daar is net een lewe. Ek het toe, ek was ... my ouers is geskei toe ek so standaard vyf, standaard ses was. En my tienerjare was die jare wat ek groot goed moes deurmaak en uit-*sort*. En ek het hier in standaard nege, in my belydenisklasjaar .. Ons was aanvanklik in die Hervormde Kerk. Toe het ons die NG Kerk gaan bywoon, want my ma was in die NG Kerk voordat sy en my pa getroud is. En toe net geland by 'n fantastiese predikant, H. Genade leer verstaan. Toe kom matriek. **En ek het net genade verstaan. En dit was vir my**

bevrydend. Ek was in daai stadium in 'n verskriklike naïewe, maar baie volwasse manier van glo gehad, want ek het die genade verstaan. Toe moet ek besluit wat gaan ek nou doen. En my probleem is dat my belangstelling 'n groot verskeidenheid van goed is. Ek is regtig lief vir musiek, vir sing en vermaak, ek is kreatief, kunstig, lief vir skryf, lief vir tale, lief vir redeneer, *public speaking*, praat, debatteer, krities dink, filosofer. So ek het 'n verskriklike wye verskeidenheid goeters begin ondersoek. Argitektuur, tekstielontwerp, kunsrigtings, drama, regte, kommunikasiekunde, B.A. met tale, joernalistiek, medies.

En ek sou enigeen kon doen. En ek het aansoek gedoen vir almal by verskillende universiteite. Selfs ingenieurswese. Ek kan nie mooi onthou nie, maar dit is daardie ingenieurswese waar jy 'n stasie beplan, waar jy fabrieke of daai tipe goeters, waar jy 'n wynkelder, sal ontwikkel en ontwerp. En ek kon nie besluit tussen daai goed nie. Ek was seker vir sewe of agt verskillende goed ingeskryf. Dit was *crazy* [lag]. En ek het van week tot week, my ma se sielkundige het hierdie boeke gehad ... Hierdie week gaan ek argitektuur swot, en dan dink ek die volgende week: "Maar ek gaan *bored* raak, *bored* raak! Dan is dit regte, regte is die ding! Ek gaan 'n advokaat word en ek gaan. Dan dink ek, ek gaan *bored* raak, ek gaan my verveel. En toe op 'n dag, uit frustrasie, is my ma die een wat vir my sê: "Maar het jy al ooit daaraan gedink om teologie te gaan studeer?"

En dit klap my soos koue water in die gesig en ek weet toe glad nie wat om daarmee te maak nie. En ek het met H gaan praat en H het vir my gesê, ek moet dit 'n maand gee. En ek moet daarvoor gaan bid, en daarvoor dink en met die Here daarvoor praat, en kyk wat gebeur. Ek het toe maar dit gaan doen. **Maar die *weird* ding het gebeur, toe my kop in daai rigting begin gaan, het dit net reg gevoel. En my hele menswees het tot rus gekom en ek het nog nooit weer getwyfel nie, ek het nog nooit weer gewonder nie. Tot vandag toe nog het ek nog nooit weer teruggekyk nie.** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

4.4 GESPREKSGENOOT 6: “EK MAAK JOU ’N LIG VIR DIE NASIES”

G6: En toe, in my standerd agt-jaar was vir my half 'n persoonlike ontmoeting-met-die-Here-jaar. In 'n wonderlike huis groot geword. Standerd agt was nogal 'n draaipunt vir myself. En baie by die skool betrokke gewees, by die CSV (Christen Studentevereniging). Baie lief vir sport gewees. Eintlik dink ek moes ek 'n professionele gholfspeler gewees het. Eintlik was dit my plan [lag baie lekker]. En toe in my matriekjaar, toe het ek aansoek gedoen vir ... Ek het toe uitgegaan met 'n outjie wat medies geswot het op ... Hy was so twee jaar ouer as ek. Hy was toe op ..., swot medies. En ek was maar in die skool en toe wou ek eintlik fisioterapie gaan doen het, toe word ek nie gekeur nie. Toe skryf ek in vir MBK (Menslike Bewegingskunde) met die oog op biokinetika ...

En toe in matriek, September, Augustus was rekordaksamen, in daai tyd. Voor ek biologie geskryf het, onthou ek. **Toe het ek die aand Bybel gelees en Jesaja 49 gelees.** En 'n verskriklike ... dit het my nogal diep geraak. **Een (van) die roepingsverhale. En toe vir die eerste keer half begin wonder: “Is dit waarheen ek op pad is reg?”**

Toe die naweek daarna is ek by die huis. Ons het maar altyd naweke huis toe gegaan. Ons was in die koshuis gewees. En die Sondagaand, Kruis en Kroniek was op die televisie gewees. En daai Sondagaand toe lê ek en my ma op die bank en televisie kyk voordat ek nou weer moet teruggaan koshuis toe, en toe wys hulle op Kruis en Kroniek hoe die eerste vroue gelegitimeer is. Dit was in 1991 (?). [1990 – EPB]. Toe wys hulle dit op Kruis en Kroniek.

Ek het so gekyk en toe sê ek vir my ma, dit was nooit in my kop dat 'n mens dit eintlik kan swot nie. En toe daai week daarna terug koshuis toe en daar is 'n vriendinnetjie wat se Pa predikant was. En ek sê toe vir haar: “As jou Pa jou kom haal, wil ek met hom praat”. Baie voor op die wa. En toe vra ek hom nou: “Wat beteken dit alles?” Hy het net vir my gesê: “Maar jy is belaglik in jou kop om te dink dat 'n vrou so iets kan doen.” Ek dink dit was die *challenge!* [lag]

Toe daai September, Oktober, November het dit net al hoe meer ontwikkel en Jesaja 49 heeltyd gelees – Ek maak jou 'n lig vir die nasies – daai gedeelte. Die eerste sewe verse die heeltyd gelees.

En al hoe sterker begin voel: Dit is die pad. En toe het ek met die outjie met wie ek uitgegaan het, ook gepraat. En hy het net vir my gesê: “Jy is heeltemal mal in jou kop.” Toe is alles teen my half. Ek was baie lief vir sport, so MBK was in elk geval 'n goeie opsie. En ... toe gekom. En toe het ek nou ... toe gekom. En man, elke keer as ek by die (Teologiese Fakulteit) verbyry, dan dink ek, elke keer wonder ek: “Is dit nie waar ek moet wees nie?”.

Maar ek geniet my sport, en alles. En toe hierso by Juniemaand, toe maak ek en die outjie uit met wie ek uitgegaan het, toe is daai een stressor bietjie af van my af. Dit was traumaties vir my gewees. Ons het my hele skoolloopbaan uitgegaan. Lang, ernstige kys gewees. Ek dink ons het omtrent standaard vyf, einde standaard vyf, begin uitgaan. Toe daai Augustusmaand, toe is dit Sendingweek op X. Toe het ek hokkie gespeel vir die Universiteit en ek het die aand na hokkie, sommer met my hokkieklere en hokkiestok heel agter in die kerk gaan sit. En so half laat ...

Die singery was klaar en toe sê hy (die prediker) ons lees uit **Jesaja 49**. En toe ek my Bybel oopmaak, toe sien ek dit is presies 'n jaar terug, dag en datum, (ek skryf altyd datums neer van goed wat met my gebeur), toe is dit dag en datum 'n jaar terug wat ek die teksgedeelte gelees het. Jislaaik, ek dink nie ek het veel onthou van die preek nie. **Maar daar het iets gebeur daardie aand. Ek het weer na Jesaja 49 gevra: “Is dit die pad?”** ... En toe, toe begin wonder daarvoor. En daai Desember weer met my ouers gepraat en hulle het gesê ek

moet my keuse maak. Toe ek terugkom ... toe, toe is ek nie lekker seker nie. Toe gaan ek maar weer aan met my *swottings*.

Jesaja 49:6

*Hy het gesê: Dit is nie genoeg dat jy my dienaar is
om die stamme van Jakob te herstel
en om die Israëliete wat gered is, terug te bring nie;
Ek maak jou 'n lig vir die nasies sodat die redding wat Ek bewerk,
die uithoeke van die aarde sal bereik.*

En Juliemaand in my tweede jaar, weer in die eksamentyd, dit gebeur altyd in eksamens, ek dink dan is mens meer afhanklik van die Here, toe het ek in die biblioteek gesit. En net daar besef, jislak, ek *fight* nou teen 'n ding ... Ek geniet my *swottings*, dit is eintlik vir my traumaties dat ek dit moet los, want ek geniet dit so.

En ek het opgestap ... Daai tyd het ek vir E (haar man) ontmoet, in my tweede jaar, en hy het ook teologie geswot en dit het my darem so bietjie agtergrond gegee van wat dit behels. En ek het opgestap na die telefoonhokkie toe, ons het nog nie selfone gehad nie, die telefoonhokkie in die bib (biblioteek), eintlik snaaks, nè! [lag]. En ek het hom gebel en gevra hy moet my kom haal, ek wil met hom gesels. En toe ek by die telefoonhokkie kom, toe is daai ding opgeplak, so 'n simpel ding, van die ou wat op die eiland was en toe wil verdrink en toe stuur die Here 'n boot, en toe sê hy nee, die Here gaan hom help. En toe hy in die hemel kom, toe sê die Here vir hom: "Hoeveel keer moet ek nou nog vir jou 'n reddingsbootjie uitstuur?"

Toe is (het) alles binne hierdie gegewe situasie gebeur. Toe vir E gebel en eintlik vir hom my storie vertel, hoe ver die ding kom. Ons het saam gebid en gesels en alles. Die volgende dag het ek hom gebel en gesê: "Ek gaan oorgaan." En ek het net daar alles wat ek kon verander vir my tweede semester, sommer net daar verander. Dit was so twee teologiese modules, en so aan.

En toe bel ek my ma, en ... en sê: "Ma, ek het oorgeslaan teologie toe."

En toe sê sy vir my: "A, ek het nog altyd gedink jy gaan dit vir my sê."

Ek het toe begin swot en alles. En toe, my ma het dit tot nou toe nie vir my vertel nie, so 'n jaar of wat later, terwyl ek nou swot, toe sê E vir my, my ma het hom eendag gebel en gevra of dink hy ek is op die regte pad, het ek die regte besluit geneem. En toe sê sy vir hom, na my sussie se geboorte het sy soveel miskrame gehad dat hulle vir haar gesê het dat sy nie weer 'n kind sal kan hê nie. En toe het Moeder 'n belofte aan die Here gemaak en gesê dat as Hy vir haar nog 'n kind gee, sal sy die kind aan die Here toewy en vir Hom grootmaak en alles. En toe ek die dag vir haar sê, ek gaan teologie swot, was dit vir haar 'n stuk van haar verbintenis

aan die Here. En jislaiik, dit het nou ongelooflik baie vir my beteken. Sy wou dit nooit vir my sê nie, want sy was bang dit beïnvloed my.

Van daar af het ek net nog nooit getwyfel aan my roeping nie. Ek het al keelvol geraak vir die kerk. So 'n jaar of twee terug het ek nogal met die Here ge-*struggle* oor ... maar ek weet, ek is waar ek moet wees **Ek het nog nooit oor my roeping getwyfel nie. In die moeilike tye hou ek regtig daaraan vas.**

4.5 GEMENGDE REAKSIE VANUIT KERKLIKE GELEDERE

Alhoewel die kerk amptelik oop vir vrouepredikante was het hulle tog soms teenstand verduur.

4.5.1 Is grappies oor vroue werklik só onskuldig?

Teenstand kom nie altyd in die vorm van onwelkome woorde nie, maar is soms meer subtiel. Gespreksgenoot 4 vertel hoe sy een oggend in een uur meer as tien grappies oor vroue moes verduur. Sy het later haar goed gevat en uit die klas uitgestap.

G4: Die grappies het maar altyd 'n chauvinistiese kleur: hoe Eva eintlik skuldig was; hoe vrouens in die kombuis hoort; persoonlike opmerkings oor voorkoms (positief of negatief). En jy moet saamlag anders is jy moeilik en *stuck up*. Later word dit onmoontlik.

Op die oog af klink grappies oor vroue na onskuldige humor, maar wanneer grappe 'n bepaalde boodskap begin oordra soos gespreksgenoot 4 dit ervaar het, is dit nie meer so onskuldig nie en lank nie meer onskuldige humor nie. Chauvinistiese grappies wil deur humor eintlik die boodskap oordra oor hoe die verteller vroue beskou en oor hulle dink. Die ander dilemma waarmee die persoon aan die ontvangkant van die grappie sit, is hoe om te reageer. Wanneer 'n persoon hom/haar vervies, word hulle optrede dikwels negatief beoordeel en stap die persoon wat die grappie vertel het, dikwels as die held weg.

EPB: Ek het in 2005 in 'n gemeente in Pretoria gepreek en die predikant het my na die tyd in die woorde van die volgende teksvers uit Sagaria 5:5-8 bedank: *“Die engel wat vir my die gesigte moes uitlê, het vorentoe gekom en vir my gesê: “Kyk daar! Kyk wat kom daar aan.”* ⁶Ek het gevra: *“Wat is dit?”* en hy het gesê: *“Dit is 'n graanmandjie wat aankom.”* Hy het bygevoeg: *“Dit bevat die sonde van almal op aarde.”* ⁷Toe word die ronde looddeksel van die mandjie opgelig, en daar sit 'n vrou binne-in die mandjie! ⁸Die engel het gesê: *“Dit is die goddeloosheid!”* Hy het haar teruggestamp in die mandjie en die looddeksel oor die bek toegeklap.” Ek was so verstom dat ek net my Bybel gevat en uit die konsistorie geloop het.

Indien dit as 'n grap bedoel is, het ek dit glad nie so ervaar nie. Inteendeel. Ek het gevoel dat die betrokke predikant my letterlik uit die Bybel uit verneder en op my plek gesit het.

Navorsing toon aan dat grappe in werksplekke gewoonlik oor gemarginaliseerde of minderheidsgroepe soos vroue, homoseksuele persone, persone met MIV/Vigs en swart mense gemaak word en dat sodanige grappe as diskriminasie beskou word (kyk onder andere Snyman-Van Deventer *et al.* 2004:28-61; Barnard 2004:42 en Mosely 2002: paragraaf 1). In die Suid-Afrikaanse konteks word seksueel-georiënteerde grappe as seksuele teistering beskou en in 'n ondersoek wat in 1996 by die Port Elizabeth Technikon gedoen is, word sulke grappe beskou as een van die mees algemene vorme van seksuele teistering wat deur die respondente ondervind is (Snyman-Van Deventer *et al.* 2004:48). In die VSA word seksuele kommentaar en humor in só 'n ernstige lig beskou dat dit nie eers op 'n spesifieke werknemer gerig hoef te wees nie, maar wanneer 'n persoon selfs net die atmosfeer as intimiderend en aanstootlik ervaar, kan die werkgewer gedwing word om wetlik iets aan die situasie te doen (Snyman-Van Deventer *et al.* 2004:34). Volgens Dreyer, Heyns & De Jongh van Arkel (1994:58) kom skeefgetrekte sienings oor vroue onder andere na vore in grappe en dit weerspieël dat ons steeds in 'n patriargale samelewing leef.

Die regsimplikasies van sodanige grappe behoort nie in 'n kerklike omgewing die afskrikmiddel te wees nie, maar gelowiges moet hulleself afvra of sodanige optrede en opmerkings uit 'n Bybelse oogpunt gepas is.

Daar was ook 'n dosent wat gespreksgenoot 4 geïgnoreer het en nie een keer aangespreek het nie, ten spyte van die feit dat hulle net drie studente in hulle jaargroep was. Sy het al die byleswerk gedoen en tog dieselfde punte as die mans gekry. Die betrokke dosent het ook aan haar gesê dat liberalisme in die kerk ingekom het en dat dit begin het met die toelating van die vrou tot die amp.

4.5.2 Vrystaatse kuratorium weier student legitimasie

In Bloemfontein het nog 'n betekenisvolle insident gebeur wat vrouepredikante raak. Aan die einde van 1994 het die kuratorium van die Vrystaatse Sinode die top teologiese student legitimasie geweier omdat sy siening van vroue in die amp van predikant, radikaal met dié van die NG Kerk verskil het. Benno Zuiddam, 'n Nederlander wat gekies het om in Bloemfontein te gaan studeer, wou in Suid-Afrika bly nadat hy met 'n Suid-Afrikaner getroud is. Volgens hom was daar geen Bybelse motivering vir die toelating van vroue tot die ampte nie en omdat dié saak in Nederland op gemeentelike vlak hanteer word, het hy

nie gedink sy siening sal 'n probleem veroorsaak nie. Die kuratorium het hom “ter wille van die goeie orde in die kerk” nie gelegitimeer of beroepbaar gestel nie (*Beeld* 1994:3).

4.5.3 Openlike teenkantiing

Gespreksgenoot 7 het nadat sy bevestig is, agtergekom dat daar nog steeds mense is wat teen die vrou in die amp gekant was. Sy het dit hanteer deur 'n doelbewuste besluit te neem om sulke tipe opmerkings liewers te ignoreer.

G7: Ek het een kerkraadsvergadering, of dit was nie 'n kerkraadsvergadering nie, dit was eintlik 'n byeenkoms na 'n aanddiens, het een student na my toe gekom en vir my gesê hy soek my nie hierso nie. Toe het ek vir hom gevra hoekom nie. Toe het hy vir my gesê omdat ek 'n vrou is. Ja, nou is dit eintlik snaaks. Hy is in Malawië 'n sendeling en nou ondersteun die gemeente hom nog steeds met die vrouedominee en al. Daai goeters was vir my partykeer sleg. En in my eerste en tweede jaar het ek nogal mense gemerk wat teen die vrou in die amp was. Later het ek besef dit gaan nie werk nie, ek gaan met 'n klomp bagasie loop. Ek moet dit liewerste afgooi. So ek my nooit in 'n vreeslike sin daaraan gesteur nie.

Gespreksgenoot 4 het ervaar dat harde werk soms ondankbaar kan wees.

G4: Daar is ook negatiewe, teenkant-stories: 'n Pa het een aand sy tienerseun kom haal nadat ek tyd en moeite spandeer het om hulle *punk gospel* band te help! Ek stap hom toe tegemoet om myself voor te stel, verantwoordelik en volwasse, en steek my hand uit om myself voor te stel, waarop hy koel en glimlaggend antwoord: “O jy's die *girl* wat die dominee is. Ek dink hierdie vrouedominee goed is sommer str...t.” Net so.

Vrouepredikante is ook bewus van gemeentes wat vroue se aansoeke summier van die tafel gestoot het en nie eers bereid was om daarna te kyk nie.

G3: Dit was vir my sleg gewees om te besef ek sou nooit in ... tot my reg kom nie omdat daar nie ... die uitkyk van die predikante daar was nie *into* vroumense nie. Hoegenaamd nie. Inteendeel, ek weet vir 'n feit dat met die een predikant wat in daai tyd min of meer beroep is, is die aansoeke van vroue summier van die tafel afgegooi. Nie eens na gekyk nie. ... (haar man) was deel van die kommissie. So wat dit betref, dit is vir my simpel. Maar dit is asof ek hulle amper op 'n manier jammer kry, mans wat so dink. Want hulle besef nie hoeveel skade hulle hulleself aanrig nie. Dit voel vir my ons as vrouens kan 'n bydrae lewer omdat ons vrouens is, omdat ons 'n ander aanslag het. Maar ek wil nie oorneem nie ...

4.5.4 Aangenaam verras

Lidmate is ook dikwels aangenaam verras deur vrouepredikante se eie unieke aanslag.

- G4: Ek kan heelwat positiewe stories vertel. Mense is aangenaam verras as hulle agterkom 'n vrou kan ook die werk doen. Dit is wel vir my soms lagwekkend dat daar soveel aandag gevestig word op die feit dat ek 'n vrou is. Ek is geamuseer deur mense se verbasing. Daar is dikwels terloopse opmerkings van vroue wat die vroulike aanslag so waardeer, eintlik hulle verlekker daarin. 'n Mens kan sien hulle smag al lank daarna. En baie kinders is fantasies. Hulle het mos nie vooropgestelde idees nie, en aanvaar jou met ope arms.
- G7: Baie keer sou hulle teruggekom het en vir my gesê het hulle is aangenaam verras. So die ervaring wat hulle gehad het oor 'n vrou wat preek: die stem wat anderste is, die boodskap wat op 'n ander manier tog oorgedra word, dié goeters.

4.6 ROLMODELLE EN MENTORS

Die term “rolmodel” is die eerste keer deur die sosioloog Robert K. Morgan gebruik toe hy in 'n studie oor die sosialisering van mediese studente, bevind het dat individue hulleself met groepe of individue vergelyk wat dieselfde sosiale rol vervul as waarna die individu streef (Kaufman 2004: paragraaf 1; Holton 2004:514–515). Die eerste vroue wat studeer het, het ander vroue in die teologiese wêreld gemis. Hulle moes die “hoe” van vrouepredikant-wees in 'n manlik gedomineerde teologiese wêreld self uitwerk.

- G2: Toe gaan ons nou Fakulteit toe. En daar het die stukkie eensaamheid begin inkom. Ek was die enigste vrou gewees ... Daar was nie 'n rolmodel teologies nie. Dit is die hartseer. Dat jy rolmodel moes wees en jy sukkel in jouself. Ek het in myself gesukkel.
- G7: Toe ek begin swot het, hier was blykbaar twee meisies voor my wat B.A. Admissie geswot het. Maar hulle is D toe en die ander een is getroud. So ek het nêrens 'n rolmodel gehad wat ek geweet het, so tree jy op in die klas, jy hanteer die mans so, of dit of dat. Ek moes dit soort van vanself uitwerk hoe ek die goeters gaan doen, moet doen om kop bo water te hou.

Ja, ek het 'n keuse gehad tussen twee. Ek kon óf baie positief gewees het oor die hele *setup* óf ek kon baie negatief gewees het oor hoe die kerk my hanteer het tot op daardie stadium. Ek het gekies om positief uit te dra buitentoe. **Ek dink weer eens, ter wille van die ouens wat na my kom. Ook vir die ouens wat daar buite sit. Ek onthou toe ek op skool was, het ek Yolanda Dreyer se goed uitgeknipt. Sy was vir my half die rolmodel. So ek het baie na geleef aan wat in haar lewe gebeur. En ek het besef ook dat daar dalk mense buite kan wees wat hoop kan kry deur my storie te lees. So, ja, ek het probeer om altyd 'n positiewe beeld ... Ek bedoel dis weer eens ek was die eerste een. Daar was niemand voor jou wat jy kan bel en sê: “Hoor hier, hoe hanteer mens dit nou, so of so?” nie. Daar is net niemand. Jy moet op jou eie manier jou weg vind.** En al hierdie goeters. Ek dink dit het dit moeilik gemaak. En ek dink ek het dalk half simpatie gehad ook met die mans wat in 'n

sekere sin half onttoon gevoel het en bedreig moes gevoel het deur die vrou. En dit was eintlik tog so onnodig.

Vandag se vrouestudente beweeg in 'n groep waarin vroue nie meer die uitsondering is nie en vrouepredikante en selfs enkele vroulike teologiese dosente is deel van hulle wêreld. Dit het volgens gespreksgenoot 6 'n definitiewe invloed op vrouestudente en maak, sonder dat hulle dalk eers daarvan bewus is, hulle pad makliker.

G6: Ek dink nie dit is vir hulle 'n *issue* nie. Hulle beweeg in 'n fakulteit rond waarvan 'n derde vrouens is. Toe ek en jy daar beweeg het, was ons enkeles. So die Fakulteit lyk anders. Daar is selfs nou 'n vrouedosent. 'n Dekaan. Sy is fantasties. Daar is selfs 'n vrouepredikant in die dorp wat so half deel van hulle storie is. So ek dink daardie goed het definitief 'n invloed. En vrouens begin beroepe kry. Hulle leef nie met daai totale magtelose gevoel wat ek dink in ons tyd wat jy nie weet of jy 'n *job* gaan kry nie. En hulle raak net al meer. Vir volgende jaar is daar, ek praat nou onder korreksie, 38, 42 eerstejaars wat ingeskryf is, wat nogal 'n groot klas is. Waarvan 32 NG Kerk-studente is, en 18 is vroue.

In die besigheidswêreld word leierskap en mentorskap vandag hoog aangeskryf. Daniel Goleman (2002:77), 'n kenner op die gebied van emosionele intelligensie en leierskap, sê dat mentors of “coaches” mense help om hulle unieke sterk en swak punte te identifiseer, langtermyn doelwitte te formuleer en 'n plan te help konseptualiseer om hierdie doelwitte te bereik. In die CFN-kursus (2006:1) vir mentors word 'n mentor volgens Bell beskryf as iemand wat 'n ander persoon help om iets te leer wat hy/sy andersins minder goed, stadiger of glad nie sou geleer het nie. Individue het dus ook persone nodig wat bereid is om tyd en kennis in hulle persoonlike en loopbaanontwikkeling te belê. Gedurende die laaste paar jaar word mentorskap in 'n sinodale gebied soos Oos-Transvaal hoog aangeskryf, alhoewel dit nog nie regtig in die praktyk posgevat het nie. Gespreksgenoot 6 het op verskillende stadiums drie mentors in haar lewe gehad wat haar teologies baie verryk het. Haar eie ervaring sowel as dié van gespreksgenoot 8 dui ook daarop dat mentors nie noodwendig geslagsgebonde is nie.

G6: I en J was sterk mentors vir my as student gewees. Ek het my prakties by J gedoen. So ons het 'n verskriklike goeie verhouding. ... Ek het aanvanklik nooit vir K geken nie. K was 'n randfiguur binne die span. En toe al die ouens uit is, was dit asof K 'n nuwe rol binne die span begin speel het. In hierdie jare van verandering in ons gemeente het K ook 'n rol in my eie lewe gespeel. Veral wat teologie aanbetref. **Ons het baie teologies saamgesels.** Hy sien die goed raak van *powers* in die kerk. Hy het die goed beleef op 'n ander vlak ook in die kerk. Hy was regtig nogal vir my 'n mentor die laaste paar jaar.

4.6.1 Elna Mouton

Hierdie studie sal nie volledig wees as daar nie vir 'n oomblik stilgestaan word by prof. Elna Mouton nie. Mouton het haar voorgraadse studie aan die Universiteit van Stellenbosch (US) (1972) en die Hugenekollege te Wellington (1974) voltooi en haar as kerklik-maatskaplike werkster bekwaam. Sy het as kerklik-maatskaplike werkster in die Transkei en Oos-Kaap gewerk voordat sy die hoofuitvoerende beampte van die Oos-Kaapse Sinode se Vroueaksie begin werk het.

Intussen het sy haarself verder in Bybelkunde bekwaam en onderskeidelik 'n B.A. Honneurs en M.A. aan die Universiteit van Stellenbosch en die Universiteit van Port Elizabeth verwerf. Daarna het sy 'n D.Th in Nuwe Testament aan die Universiteit van Wes-Kaapland onder leiding van professore Bernard Lategan en Dirkie Smit verwerf.

Vanaf 1990 het sy die kerklike omgewing vir die akademie verruil en Nuwe Testamentiese vakke in die Departement Bybel- en Godsdienkunde aan UPE doseer voordat sy in 2000 benoem is as die eerste voltydse vroulike dosent aan die Fakulteit Teologie op Stellenbosch. Sy is vanaf 2005 dekaan van die Fakulteit Teologie (Mouton 2002b:1–3; Mouton 2005:1).

Mouton het op meer as een wyse 'n besondere invloed op die vrouepredikante wat met haar in aanraking gekom het gehad.

G6: Toe Elna Kweekskool toe gekom het, ek het nooit by haar klas gehad of iets nie, maar ek het baie van haar gehou. Ons het 'n *nice* verhouding. Ek sal nie sê Elna is 'n mentor vir my nie, maar ek sit in baie vergaderings saam met haar. Laat ek vir jou sê, daai vrou is *amazing*. Sy help my. As ons in 'n vergadering sit, is ons baie keer die enigste twee vrouens. En dan wonder ek: "Wat sal sy sê?" Telkens sal sy op die einde van 'n vergadering inkom en die hele saak ontloot en *powers* uitwys en reageer. Sy kry dit reg om die manne op 'n manier aan te vat ... Haar wysheid en die hantering van situasies is vir my fantasties. Haar verhoudings in ongelooflik. Sy is geweldig sensitief, maar tog reguit. Sy kan meer reguit wees. Ek dink Elna is in daai opsig vir my 'n rolmodel op die oomblik.

G8: Sy was 'n *guide*. Ja, rolmodel is 'n woord wat mens kan inperk. Elna het in my eerste jaar, toe ek deur daai verskriklike intense geloofskrisis gaan, van die *reality*, hier is Teologie, jy kan nie die Bybel lees soos wat hy daar staan nie, die wêreld is nie in sewe dae geskep nie, Jona was definitief nie in die vis nie, het sy op die mees *beautiful* manier ingekom en langs my gestap en my net gehelp om te verstaan. En omdat sy so 'n totale oortuigende *genuine* gelowige is, kon ek net altyd na haar kyk as die goed vir my totaal *crazy* geraak het en dit net nie meer sin

gemaak het in my kop nie, want dan wat sy net daar om te sien. Al het ek dit nog nie *together* nie en die goed bymekaar versoen nie, sy het ... hê net bietjie *patience*, want dit sal gebeur.

4.7 ROEPING GEE HOOP

Die benarde posisie van vroueproponente het by tye die breër nuus begin haal. Christina Landman het in 1997 'n rubriek in *Beeld* geskryf onder die opskrif “Drome loop verkeerd” waarin sy vertel het hoe swaar die vroue kry wat wag. Daar was natuurlik reaksie in die briewekolomme. Ene John Knox het Landman daarvan beskuldig dat dit haar skuld is dat vroueproponente nie werk kry nie vanweë haar “feministiese teologie”. Carin van Schalkwyk (wat teen 2007 nog steeds op 'n voltydse beroep gewag het terwyl sy etlike jare al as proponent werk) het betekenisvol op Knox se skrywe gereageer. Sy het daarop gewys dat geen vroueproponent 'n marionet van Landman is nie en “dat elkeen van ons vroue in 'n persoonlike verhouding met die Here staan en dat dit binne daardie verhouding was wat ons ons roeping ontvang het” (Van Schalkwyk 1997:10). Van Schalkwyk was reg in haar reaksie. Dit is inderdaad vrouens se roepingsverhale wat hulle telkens laat vashou het aan die droom om volwaardige predikante te kan word.

G1: Van die mense het my gevra, en in ander gemeentes het mense my ook gevra, ek het dan net vir hulle gesê, dat ek helder en dood oortuig is dat as jy 'n roeping van die Here ontvang het, dan roep Hy jou om iets te kom doen en dan moet jy vir my uit die Bybel kom bewys dat ek nie 'n roeping het nie en ek moenie hierdie werk doen nie. Maar ek het maar net altyd op die roeping gekonsentreer. Ek het geweet ek het 'n roeping van die Here af, en Hy sal my nie verkeerd roep nie. Ja, om nou ure met 'n ou te redeneer oor moet jy stilbly, dit is in elk geval nie reg om so met die Bybel om te gaan nie. Ek was in elk geval verstom gewees nadat ek die Bybel bestudeer het, hoe baie tekste is positief op die vrou gerig, wat altyd verswyg is vir ons ... Ek dink byvoorbeeld aan 1 Konings 22. Hoe Hosea moes gaan hoor wat die Here sê by 'n profetes. Sy was 'n profeet, daai tyd in die Ou Testament. Dit word nooit gesê nie, maar die ander plekke waar die vrou nie mag praat nie, dít word gesê .. Maar dit bly 'n worstelstryd vir die ouer manne en die sinodale besluite. **Maar ek het nog altyd net gesê: ek weet die Here het my geroep.** En al sê Paulus nou wat, ek dink dit nie dit is op alle vroue van toepassing nie. Ek het baie met gewone mense geredeneer, maar dit is moeilik as iemand nie teologiese agtergrond het nie. Hoe verduidelik jy dit vir hulle al die goed rondom eksegeese en fundamentalisme en al die goed? [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

G5: **Ek gun dit nogal vir myself ook. Ek moet dit nou eerlikwaar vir jou sê. Ek was miskien te lank met die krummels tevrede.** Maar goed, my omstandighede self het van my gevra dat ek nog nie voltyds in 'n volle bediening sou kon staan nie. Ek is heeltemal realisties daaroor,

hoor. **Hoe graag ek dit ook al sou anders wou hê** ...Ek dink die toekoms wat voorlê, al is dit nog net 18 jaar wat voorlê, kan dalk 'n goeie agtien jaar wees. Wat vir my vervullend gaan wees ... [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

G7: ... Ek dink net op die uiteinde is die roeping-ding die ding wat my deur die jare gedra het. Ek dink om al die nonsens en die teenstand en al daai goeters was doodgewoon die wete dat ek weet: Die Here roep my hiervoor.

G3: Nee, weet jy Elsje, dit is vir my geweldig groot, ek het dit nooit ervaar as spesialer vir my omdat ek 'n vrou is nie. Vir my persoonlik was dit 'n geweldige *wow!*-ervaring toe ek daai teks ervaar, nie net lees nie, van “**Ek het vir jou 'n job en Ek sal vir jou die krag gee om dit te doen.**” En *that's it!* **Ek het 'n job en ek sal die krag kry om dit te doen! Whatever that job might be!** En ek leer nou al so twintig jaar daaraan. Hoe, wat die *job* is, en vir die res, of dit vergelyk met die swygtekste, nog nooit 'n gedagte gegee nie ... **En ek was baie oortuig daarvan dat die Here my nie hierdie kursus sal laat doen en nie vir my 'n job hê nie.** So ek het nogal regtig gedink ek gaan baie gou in 'n gemeente staan. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Burger (2005:27–30) sê dat 'n duidelike roeping 'n groot verskil in 'n mens se lewe kan maak. Hy noem ses maniere waarop roeping mense se lewens kan verryk en verander, naamlik:

- Roeping gee sin en betekenis.
- Roeping gee hoop en energie.
- Roeping gee koers en rigting.
- Roeping gee volharding in moeilike tye.
- Roeping gee oortuiging en passie aan die lewe.
- Roeping help ons om te verstaan dat die Here 'n persoonlike verhouding met elkeen wil hê.

Friedrich Nietzsche het gesê dat “Wie 'n hoekom het om voor te leef, kan byna enige hoe verduur” (soos aangehaal in Burger 2005:26). Alhoewel Burger se boek nie net op predikante gemik is nie, het vroueproponente se roeping en roepingstekste hulle laat vasbyt gedurende die kerk se tyd van besinning én besluitneming én aanvaarding van vroue in die ampte. Vir 'n predikant om aan sy/haar roeping vas te hou, is nie 'n unieke “vroulike” eienskap nie. In die jongste verslag (2006) van Kerkspieël ag 78.6% van die predikante wat aan die ondersoek deelgeneem het, 'n duidelik roeping van God as van groot belang om

deur 'n gemeente aanvaar te word. Dit is die derde hoogste faktor wat 'n rol speel in die aanvaarding van 'n predikant (Bisschoff en Schoeman 2007: vraag 46). In die persoonlike gesprekke was dit opmerklik dat vroue se roepingstekste vir hulle swaarder gewees het as Paulus se swygt tekste en dat hulle eenvoudig aan hulle roeping vasgehou het ten spyte van die kerk se “nee”. Hulle roeping kon hulle nie los nie en hulle kon ook nie hulle roeping los nie.

4.7.1 Roeping gee ook hoop vir ander

Drie vroue het in gespreksgenoot 4 se eerste gemeente besluit om teologie te gaan swot terwyl sy daar predikant was. Haar aanvanklike waagstuk het nou 'n invloed op ander uitgeoefen.

G4: Dames oorweeg teologie as beroepskeuse en het dus die opsie om roeping ernstig op te neem. Selfs al sou hulle nie studies voltooi nie (soos baie mans ook), glo ek dis 'n verrykende ervaring vir elkeen. Binne 'n kultuur is daar voorbeelde nodig om mense te laat nuut dink oor hulle keuses. Almal is nie baanbrekers nie, en as daar ander is wat moeilike dinge doen, maak dit dit makliker vir dié wat volg.

Maar om 'n vrouepredikant te wees, is nie net 'n inspirasie vir voornemende vrouepredikant nie. Onbewustelik gee dit ook 'n stem en 'n stuk waagmoed aan ander vroue soos blyk uit dié insident in gespreksgenoot 4 se sussie se lewe:

G4: My sussie is met 'n Dopper getroud. Aan die begin van die jaar het een van haar kinders haar gevra wat tannie ... presies doen. “Sy is 'n dominee.” Toe die Doppers se besluit oor vroue bekend word na afloop van hulle besluit dat vroue nie tot die amp toegelaat kan word nie, het my sussie die eerste keer haar stem laat hoor op hierdie klein plattelandse dorpie. Die boere het sesuur die oggend vergadering gehou en hulle geskaar by die gemeentes wat teen die sinodebesluit was. Dit was vir my lekker om te wees dat my roeping en beroep tog ook 'n wyer invloed het.

5. 1998: 'N OORAANBOD VAN PROPONENTE VERTRAAG DIE PAS

Vrouepredikante kon nie op 'n slegter tyd as in die 1990's toegelaat word nie. In 1990 het Kerkspieël bevind dat die ooraanbod van proponente jaarliks met 20–40 toeneem. Teen 1990 was daar reeds 110 proponente wat uit vorige jare op beroepe gewag het. In die 1998-

verslag is daar voorspel dat die aantal gelegitimeerdes nie in die nabye toekoms die vraag na predikante sal ontmoet nie (NG Kerk 1998:97–99). Dit was egter nie die geval nie. Teen 2002 was daar steeds ’n ooraanbod van proponente. Volgens Schoeman (2007) was een van die ander probleme gedurende die 1990’s dat daar nie ’n behoorlike register van beroepbare proponente was nie. Dit het behoorlike projeksies baie bemoeilik. Die gebrek aan ’n behoorlike register het egter ook implikasies vir die pastorale versorging van werklose proponente gehad. Die Algemene Sinode het op hierdie stadium ’n beroep op proponente gedoen om by hulle plaaslike gemeentes in te skakel vir onderskraging en steun. Hiermee saam is gemeentes, ringe en sinodes versoek om saam met die onderskeie kuratoria groter aandag aan die pastorale ondersteuning van proponente te gee. Daar is verder ’n beroep op ringe gedoen om moeite te doen om in kontak met proponente te bly en kerkrade is versoek om by beroeping aan proponente voorkeur te gee (NG Kerk 1998:450, 524). Proponente getuig dat van hierdie onderskraging en pastorale ondersteuning maar min, indien enige, tereg gekom het.

G2: In al daai jare – wat het ons ringe gedoen? Niks! Ek het eenmaal gevra, is daar fout met my of wat? Ek dink dit is maar die sisteem. Niemand het eers gebel en gesê: “Ek bid vir jou nie.” Niemand het omgegee nie. Nie van bo of onder of enigsins in die kerk nie.

Anna-Lieze Rossouw was dus reg in haar opmerking in *Beeld* dat die “ooraanbod van manlike proponente aanvanklik in vroue se pad (sal) staan” (Hagelskamp 1990:17).

Die praktyk het aanvanklik ook nie so vinnig in die NHKA posgevat nie. Tien jaar nadat die NHKA haar deure vir vroue oopgemaak het, was dit nog ’n “aardigheid” in die populêre media. Op hierdie stadium het ds. Coen de Lange aan die media gesê dat “van die vroulike proponente langer op beroepe wag” as hulle manlike eweknieë (Moolman 1989:115).

Kerkspieël (Schoeman en Bisschoff 2000:113) het ook bevind dat baie gemeentes nie vakante poste met voltydse predikante vul nie. Meer as 150 gemeentes het in hierdie stadium van pastorale hulpe gebruik gemaak. Daar is meer van emerituspredikante as proponente gebruik gemaak. Die predikante wat dus reeds ’n kans gehad het, het eenvoudig voorkeur bo proponente geniet.

Buiten die ooraanbod van proponente het daar nog vooroordele geheers oor die geskiktheid van vroue om predikante te wees. Tydens die Algemene Sinode van 1998 is daar ook tydens die vergadering indringend besin oor die wyse waarop die potensiaal van vroue in die ampte en die toenemende getal vroueproponente gedien kan word. Die moderamen van

die Wes-Kaapse Sinode het 'n beskrywingspunt hieroor ingedien nadat hulle agtergekom het hoe min vroue op hierdie stadium al 'n beroep gekry het (NG Kerk 1998:301, 450–451). Hulle het vier voorstelle gemaak hoe die probleem hanteer kan word.

- In die eerste plek moes daar tot op gemeentevlak oor die teologiese verantwoording van die vrou as predikant gekommunikeer word. Die besluit rondom die toelating van vroue moes dus op 'n doelgerigte wyse aan gemeentes gekommunikeer word om die vooroordele te help afbreek.
- Tweedes moes daar deur doelgerigte beplanning van alle beskikbare werkkragte (by name van vroue in die ampte) gebruik gemaak word met inagneming van bestaande wetgewing. Dit is onduidelik wie hierdie beplanning moes doen en hoe dit op gemeentelike vlak tot sy reg sou kom.
- Derdens word daar waardering uitgespreek vir die rol wat vroue tot dusver in die kerk gespeel het, maar ook met hartseer kennis geneem dat vroue nie tot hulle reg kom in die ampte nie.
- En in die vierde plek word daar 'n stelling gemaak dat die pad vorentoe vir die vrou met geloofsmoed en verwagting betree moet word.

Om te keer dat bogenoemde stellings net woorde op papier sou bly, het die sinode 'n ad hoc-kommissie aangewys om die saak spoedeisend te ondersoek met terugvoering aan die ASK. Die kommissielede was drr. F.M. Gaum, C.J.J. Niemandt, C. Cilliers, ds. M. Nel, prof. J.C. Müller en mev. H. Bezuidenhout (NG Kerk 1998:358, 423, 439). Gaum, Müller en Cilliers moes aandag gee aan die teologiese verantwoording en kommunikasie aan gemeentes terwyl Niemandt, Bezuidenhout en Nel moes beplan hoe vroue ten beste benut kon word en hoe die vroue ook pastoraal begelei kon word (NG Kerk Ad hoc-kommissie 1999:2). Dit is onbekend in hoeverre daar aan die opdragte gestalte gegee is.

5.1 DIE FRUSTRASIES VAN PROPONENT-WEES

Om 'n proponent in die NG Kerk te wees word oor die algemeen as frustrerend ervaar. Die meeste proponente kan nie verstaan hoekom hulle nie dadelik volle ampsbevoegdheid soos dokters kan kry nie. 'n Proponent¹⁴⁵ is bevoeg om alle ampspligte uit te voer, maar mag nie

¹⁴⁵ “Die huidige bepalinge verwoord 'n beskouing dat persone wat nie 'n uiterlike roeping ontvang het nie, se dienswerk net beperk is tot Woordverkondiging. Proponente mag op uitnodiging van 'n kerkraad die Woord tydens eredienste en ander geleenthede verkondig (Bepaling 3.2 van Reglement 3). Proponente mag nie

die sakramente bedien nie (NG Kerk 1998:511). Hulle mag ook nie die simboliese handeling wat met Woordbediening gepaard gaan uitvoer nie. Intendeel, die verkondiging van die Woord deur proponente word nie as amptelike Woordbediening beskou nie (NG Kerk 1998:511). Om as tentmakerpredikant bevestig word moet die betrokke persoon aan die NG Kerk se pensioenfonds behoort of aan 'n goedgekeurde pensioenfonds (gewoonlik die pensioenfonds van 'n maatskappy). Die NG Kerk se pensioenfonds is baie duur en gemeentes het dikwels nie die geld om dit te betaal nie. Op die ou einde is dit nie 'n roeping of werk in 'n gemeente wat in die pad van volle bevoegdheid staan nie, maar geld. Vir iemand wat regtig 'n roeping het en jare studeer het, is dit moeilik om te verstaan.

G8: **Die proponentstorie het nog nooit vir my sin gemaak nie.** Ek het nog altyd gesê jy moet mense legitimeer tot predikante. Maar dit neem so lank. Jig, ek is nou al amper tien jaar uit die Kweekskool uit. Ek het van die begin af, een van die goed wat nog nooit vir my sin gemaak het nie, as jy bedank uit 'n gemeente dat jy jou bevoegdheid verloor. Watter *crazy motion* is dit? Asof die kerk beheer het oor my bevoegdheid om predikant te wees? Dit is so oud in terme van denke. As 'n prokureur by 'n firma bedank en sê ek wil nie meer as 'n prokureur by julle werk nie, hou daardie prokureur nie op om 'n prokureur te wees nie. Maar die kerk sê nee: "As jy bedank by 'n gemeente, dan verloor jy jou status." Jy verloor jou predikantsbevoegdheid. Watse *crazy* ding is dit? Dit is sulke goed waarna ek kyk en ek dink "jislaaik". Nou, ek meen ek het die keuse gemaak, jy maak die keuse om binne daai strukture die goed te probeer verander. Ek het net nie daarvoor, ek sien nou nog nie daarvoor kans nie.

Baie gemeentedele verstaan nie wat 'n proponent werklik is nie. 'n Algemene vraag wat proponente moet beantwoord is: "Wanneer studeer jy nou klaar?" Gespreksgenoot 5 werk al vir twaalf jaar as proponent in 'n gemeente. Sy voel sy kan haar roeping uitleef, maar die strukture en 'n gebrek aan iemand wat wil leiding neem en haar situasie probeer verander, maak dat sy jaar in en jaar uit predikantswerk moet doen sonder om amptelik daarvoor erkenning te kry.

sakramente bedien nie (Die Algemene Sinode van 2004 het juis hierdie aspek vir verdere studie verwys: "*of daar sekere bedieningstake (bv sakramentsbediening) slegs aan die bevestigde leraar toevertrou kan word en of sodanige take ook deur nie-bevestigde leraars uitgevoer kan word*" (Besluiteregister Algemene Sinode 2004 punt 5 p. 18)."

"Proponente mag nie simboliese gebare wat gepaard gaan met die Woordbediening en liturgie uitvoer nie (die Algemene Sinode van 2004 het hierdie aspek vir verdere studie verwys: *Beskrywingspunt Noord-Transvaal: Die Algemene Sinode word versoek om goed te keur dat proponente die simboliese gebare by seëngroet en seën, wat gepaard gaan met die Woordbediening in die liturgie en prediking, kan uitvoer.*" Besluiteregister Algemene Sinode 2004 punt 5 p.18)" (NG Kerk 2007, Aanvullende verslag van die moderamen: 10–15).

G5: Ja, ek dink so. Soos ek sê, my roeping kan ek uitleef. Dit waaroor dit werklik gaan, die verkondiging van die Evangelie, die verspreiding van die Evangelie, dit kan ek elke dag uitleef, daar is nie eers twyfel daaroor nie. **Dit is maar hierdie ander tipe van binnewerke en strukture wat my frustreer.** Maar dat ek by die essensie van my werk uitkom elke dag, ja. Soos ek sê, dit is meer die strukture wat op hierdie stadium taamlik frustrerend is. **Party van die oumense noem my proponent. Vir ander is ek dominee. Ander vra weer vir my: “Hoe moet ek nou eintlik vir jou sê? Wat is jy nou eintlik? Wie is jy nou eintlik?”**

So dit is nie vir my die probleem nie. Soos ek sê in die praktyk het dit my al definitief, die feit dat jy net proponentstatus het – dit vang my elke keer. Of hoe kan ek sê? Ek is elke dag by die twee ouetehuse, ek hou gereeld Sondae eredienste ... **Maar ek mag nie Nagmaal bedien nie. Ja, maar ek mag nog nie in die elf jaar wat ek hier is, Nagmaal bedien het nie.** Dit is net dit wat vir 'n mens, dit raak vir jou 'n onhoudbare situasie.

Ek het nou net, omdat jy nou nog nie daardie heel laaste stappie ... Ek doen in die praktyk alles wat predikante doen. Sterwensbegeleiding, roumart. Ek hou begrafnisse dat dit by my ore uitloop. Ek preek elke maand. Ek tree nou net nie op as voorsitter van 'n kerkraad nie. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Gespreksgenoot 5 is na alles bereid om selfs vir 'n verminderde salaris te werk, só belangrik is haar roeping vir haar.

G5: Ek sal dit doen vir 'n verminderde salaris. 'n Sesagste pos, hoekom sal jy dit nie doen vir 'n ses-agste salaris nie?

Alhoewel sy vir poste aansoek doen, was sy tot dusver nog nie suksesvol nie. Sy is baie realisties oor haar omstandighede, maar dit bly moeilik.

G5: Dit voel eintlik vir jou of jy nog, ... ja, jy is net goed vir sekere dinge en so aan. Ek het byvoorbeeld aan 'n gemeente hier naby al drie keer my CV ingestuur en elke keer het ek dit nie gemaak nie. Ek het een keer vir 'n onderhoud gegaan. Maar elke keer as hulle in die knyp is, as die dominee loop of hy weggaan, dan bel hulle my om te kom preek. Toe het ek nou maar besluit, nee wat, hulle moet nou maar verder soek. Dit is nie dat mens lelik is nie, maar as jy goed is om daar te gaan preek, maar jy is nie goed genoeg om daar aangestel te word, of net tydelik gebruik te word nie, dan moet hulle nou maar verder soek. So dit is 'n ou klein gemeentetjie, by hulle het ek definitief die ervaring van jy is goed genoeg tot op 'n punt. **Jy is reg en so aan, maar ons soek maar eintlik iemand anderste, 'n man. Ons soek 'n man, ons soek nie 'n vrou nie.** Maar weet jy, Elsje, **ek probeer my bes om nie so bitter te raak oor sulke goed nie, maar ek besef om altyd stil te bly gaan niks aan die situasie doen nie. Dit gaan dit ook nie beter maak nie.** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Gespreksgenoot 3 wag al nege jaar op 'n beroep. Sy het al meer vrede oor haar situasie as 'n jaar of twee terug, maar die feit dat sy as proponent nie die sakramente kan bedien nie, is steeds moeilik om te aanvaar.

G3: Dit sal lekker wees as ek 'n dominee is. Maar as ek nie is nie is dit ook oukei. As ek dink daarvoor dat ek dalk op 'n kol gaan kleinkinders hê en nie kan gaan doop nie, oor sulke *crap* van die kerk, ek is jammer **So dit is die frustrasie daarvan**, maar ek dink ek kan nou baie beter onderskei tussen die frustrasies van die kerk as instituut se stoepidgeite, en my pad met die Here. Dit is nie een nie, dit is twee verskillende goed ... [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB].

5.1.1 Predikante A–Z

Die Algemene Sinode van 2002 het die Algemene Regskommissie (ARK) opdrag gegee om na die huidige reëlins met betrekking tot die bevoegdheid van predikante en proponente te kyk met spesifieke verwysing na die moontlike struikelblokke wat proponente ondervind, die moontlikheid om predikantsbevoegdheid nie aan 'n gemeente te koppel nie en die kerkordelike weg waardeur proponente in die staat gestel kan word om in die kerk te werk (NG Kerk 2002:401, 573). Hierdie versoeke is gerig om te kyk of dit mans- en vroueproponente nie in staat kan stel om hulle roeping volledig in die kerk uit te leef nie.

Tydens 2007 se Algemene Sinode het daar 'n omvattende dokument “A–Z-beleid aangaande predikante” gedien wat ingrypende aanbevelings oor die roeping van voornemende predikante, die keuringsproses, teologiese opleiding en die ordening van predikante maak. Hiervolgens is voorgestel dat proponentbevoegdheid verval en teologiese studente na afloop van hulle studies direk as predikante georden word (NG Kerk 2007:132, 253–257). Die voorstel is gemotiveer deur vier redes (NG Kerk 2007:255):

- Eerstens sal die kerkverband van komplekse prosedures verlos wees om die bevoegdheidsregisters by te hou en telkens veranderinge aan te bring.
- Tweedens sal dit die ongelykheid regstel wat daar tans tussen Woord- en Sakramentsbediening bestaan en proponente in staat stel om die sakramente te bedien.
- Dit sal verhoed dat die uitwendige roeping bloot vertolk word in 'n ander benaming. Die dokument stel dat die uitwendige roeping van 'n predikant nie neerslag vind in 'n ander benaming nie, maar wel in 'n bediening.

- Dit is ook in lyn met die groeiende belang van missionêre kerkees waarin gelegitimeerdes op verskillende wyses in die koninkryk van God kan dien.

Die hele dokument is goedgekeur behalwe die gedeelte oor legitimering en ordening. Veral die Sinode van Noord-Kaap het sterk besware teen die genoemde afdeling gehad. Indien die voorstel goedgekeur sou word, sou dit die frustrasies van baie mans- en vroueproponente opgelos het. Dit sal nou eers weer tydens die Algemene Sinode van 2011 aandag kan geniet.

6. MOEDER KERK EN HAAR DOGTERS

Twintig jaar nadat die NHKA en nege jaar nadat die NG Kerk hulle deur vir vrouepredikante oopgemaak het, het die bewuswording van die bydrae wat vroue tot die kerk kan maak, nog nie tot in die sogenaamde “topstrukture” deurgedring nie. Beide kerke se moderamens het nog net begin om ’n enkele vrou tot hulle strukture toe laat, maar volgens Dreyer (soos aangehaal in Jackson 1999:11) was seksisme nog steeds in die kerk te bespeur. Vroue moes meer “deelnemende ampsdraers van die kerk” word.

Cecile Cilliers, ’n ouderling van die Andrew Murray Gemeente in Johannesburg, was die eerste vrou om tot die breë moderamen van die NG Kerk op haar sinode van 1998 verkies te word. Cecile het die deur vir vroue-ouderlinge oopgemaak. Teen 2007 was die gebruik in die NG Kerk gevestig. Die sinode sou spontaan vroue-ouderlinge tot die breë moderamen verkies sonder dat ’n kwota vasgestel is. Alhoewel die eerste tree in die leierskapstrukture gegee is, het vrouepredikante nog gesukkel om ’n staanplek in gemeentes te kry.

Die Ad hoc-kommissie wat in 1998 aangewys is, het in April 1999 vergader en die voorstelle wat die Wes-Kaap gemaak het, as werkswyse aanvaar. Hulle het ook besluit dat aandag gegee moet word aan die pastorale begeleiding van vroueproponente ten einde hulle spesifieke nood aan te spreek (NG Kerk 2002:398). Na die beste van my wete het laasgenoemde besluit nooit tot uitvoering gekom nie. ’n Besoek deur ’n groep vroueproponente het my egter in beweging gebring.

EPB: ’n Groep vroueproponente het my vroeg in 2000 kom sien en gevra dat ons iets moet doen aan die situasie van vroueproponente. Tien jaar na toelating was daar nog slegs ses vroue in voltydse en deelydse predikantsposte bevestig. Ek het na aanleiding van die vroue se nood

versoek om die moderamen te spreek. Daar is besluit om 'n konferensie¹⁴⁶ vir vroueproponente en -predikante te reël. Ek het die nodige reëlings vir die konferensie getref. Op daardie stadium het ek as projekorganiseerder by die ATKV gewerk omdat al my aansoeke vir 'n predikantspos ook onsuksesvol was.

Alle vroueproponente en -predikante sowel as die dagbesture (moderature) van die verskillende streeksinodes en die ASK is genooi na die konferensie wat vanaf 15-17 September 2000 in Johannesburg plaasgevind het. Die konferensie is deur sowat 80 persone bygewoon en het as “Moeder Kerk en haar dogters” bekend gestaan.

Verskeie sprekers vanuit die kerk, kundiges uit die arbeidsmark en verskillende vrouepredikante het tydens die konferensie opgetree. Die vrouepredikante wat opgetree het, het in verskillende bedieningsituasies gestaan en vertel hoe dit regtig gegaan het. Die doel daarvan was om die vooroordele wat gemeentes kon hê, af te breek. Bykans al die toesprake is in Bylae 2 ter insae beskikbaar. Ds. Gretha Heymans, die eerste vrouepredikant in die NG Kerk, het die Sondag die ere diens in die Andrew Murray Gemeente waargeneem.

Buiten dat vrouepredikante vir die eerste keer self kon verwoord hoe dit regtig met hulle in die bediening gaan en die geleentheid gehad het om die suksesverhale te deel, het 'n ander belangrike ding tydens die konferensie gebeur. Tydens 'n groepsessie onder leiding van Ruda Landman het vroue die eerste keer die geleentheid gekry om ook hulle seerkry en pyn in die kerk te verwoord. Hierdie was redelik 'n emosionele sessie en baie tranes het gevloei. Volgens Bons-Storm (1996:134) veroorsaak die rol wat vroue volgens die dominante diskoers van 'n samelewing moet speel, dat die spasie waarin hulle 'n positiewe identiteit en selfnarratief kan ontwikkel, baie nou is. Buite hierdie spasie loop vroue met 'n groot klomp skuldgevoelens gemeng met opstandigheid. Die grootste gedeelte van hulle stories bly egter onverteld.

EPB: Ek kan met Bons-Storm se siening identifiseer. Tydens hierdie konferensie was ek baie opstandig teenoor God en die kerk, maar het terselfdertyd daarvoor skuldig gevoel. Alles in my skreeu om 'n dominee te kan wees en nou is ek kwaad vir my geestelike moeder.

Een proponent het die volgende oor 'n onderhoud vertel: “Ek moet erken dat die vrae tydens die onderhoud my ontsenu het. Ek voel ek het dit nie goed beantwoord nie. Ek was goed voorbereid om my visie vir die gemeente uit te spel en om my standpunt oor

¹⁴⁶ Coertzen se stelling in 350 Gereformeerd (2002:124) dat die konferensie op versoek van die ASK gereël is, is nie 'n juiste weergawe oor hoe die konferensie tot stand gekom het nie.

teologiese kwessies te formuleer. Maar die vrae het my onkant gevang: Wanneer gaan jy trou? Wat sal jy maak as jou man 'n ander geloof aanhang? Hoe sal jy dit hanteer as jy kinders kry? Sal jy saans laat kan rondry vir huisbesoek?" (Wessels 2000:9). "Ná die tyd het die konferensiegangers saamgestem dat die geleentheid wat 'Sus' gehad om eerlik en openlik oor haar frustrasies te praat, goed was ..." (Die Kerkbode 2000:1). Alhoewel die groepsessie nie 'n terapeutiese sessie was nie, het dit tog terapeutiese waarde gehad. Uit persoonlike mededelings weet ek dat hierdie sessie 'n soort katarsis vir baie vroue was. Meintjes (2007:353–361) vertel hoe joernaliste tydens die "Naked women's protest" in 1990 nie met een vrou gepraat het wat aan die protesoptog deelgeneem het nie en slegs hulle aksies en dae gerapporteer het. Niemand het probeer om "a voice to the women" te gee en by hulle self te hoor waarom hulle protesteer nie. Deur haar studie het die vroue 18 maande na die insident die eerste kans gehad om self te vertel waarom hulle geprotesteer het. In die gesprekke het sy ontdek dat die vroue se weergawes van wat hulle eintlike probleem is, drasties verskil van die formele verslaggewing daarvoor. Dieselfde het met hierdie konferensie gebeur: Vrouepredikante en -proponente kon die eerste keer vir die kerk sê wat met hulle gebeur het én hoe hulle dit ervaar het.

Müller (1996:111) beskryf hoe noodsaaklik dit in 'n terapeutiese situasie is om jou verlede, al is dit hóé pynlik, te onthou sodat dit deel van die boustof van 'n nuwe toekomsverhaal kan wees. 'n Terapeutiese situasie behoort die nodige sekuriteit of veilige ruimte te verskaf waarbinne die pynlike verhaal oor die verlede vertel kan word. As ek weer die geleentheid kon kry om die konferensie te reël sou ek nie 'n joernalis gekies het om die sessie te lei nie. Dit moes baie blootstellend gewees het al het die trane en verhale gevloei. Met die kennis wat ek vandag het sou ek veiliger ruimtes kies met fasiliteerders wat kan help om die verhale te ontgloei.

Die vroue wat die konferensie bygewoon het, het 'n klomp praktiese voorstelle¹⁴⁷ gemaak wat na die ASK deurgegee is om verder mee te werk. Hierdie voorstelle sou kon meehelp om 'n nuwe toekoms mee te skep. Die voorstelle kan in vier kategorieë saamgevat word, naamlik seksisme, kommunikasie en blootstelling aan die kerk, stappe deur die ASK self en 'n verantwoordelike liggaam om met die proses voort te gaan. 'n Ad hoc-kommissie is dus vanuit die konferensie aangewys om met die proses voort te gaan. Die lede van die

¹⁴⁷ Sien Bylae 2, punt 11 vir die volledige lys voorstelle wat deur die vroue en lede van die verskillende streeksmoderateurs tydens hierdie konferensie gemaak is.

kommissie was dr. Cecile Cilliers, prof. Piet Strauss, dr. Nelus Niemant en ds. Elsje Büchner. Prof. Elna Mouton en ds. Johann Symington is na die tyd gekoöpteer terwyl twee lede van die AKV ook genooi is om op die kommissie te dien.

Lede van die ASK het na die tyd gesê dat hulle verras is deur die intensiteit van die ervarings wat vroueproponente moes deurmaak.

6.1 DIE KERK HET MY GEDROP

Die kerk in die breë en gemeentes is nie begelei in die proses om plek te maak vir die eerste vroue en om te help met 'n bekendstellings en aanvaardingsproses nie. Die besluit is geneem en daar is aangeneem dat gemeentes sal weet hoe om met die besluit te handel. My medenavorsers het hulle eie gevoelens oor die pad wat hulle moes loop, soos volg verwoord:

G7: **Ek dink hulle moes meer planne in aksie gehad het.** Maar nou aan die ander kant van die vraag: wie op aarde sou dit vir hulle gegee het as daar nie vrouens was om dit te kon doen ook op die uiteinde nie? Ek dink op die uiteinde het hulle die besluit geneem gewoon omdat daar so 'n aandrang was op 'n stadium. **En dat hulle beseft het daar is nie 'n ander manier om dit te hanteer nie en gehoop daar kom nou nie veel van op die uiteinde nie.** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

G2: **O ja, die kerk het my ge-drop.** Ek sal dit selfs op voorbladnuus ook sê, maar wat help dit my? Niemand. Ek kan nie 'n vinger wys na iemand en sê: jy het my ge-drop nie. Want dit is vir my meer 'n kollektiewe begrip. Die kerk. Die kerk het my seergemaak. En ek dink dit is wat my ... ek kan nie sê dit is die kerk nie, ek moet sê dit is dit of dit is nie, maar vir my het dit 'n simbool geraak van my pyn, my verleentheid, my frustrasie. En ek dink daai jare wat ek nie kon werk kry nie, ek het nie geld gehad nie, ek kon my nie verder bekwaam nie ... Ek het gaan swot om outonoom te wees. Om nie ryk te wees nie, maar menswaardig te kan wees. **En ek is nie menswaardig nie. Soos ek sê: ek verdien dit in die kerk.** Ek sal nie iets vra wat ek nie verdien het nie. Ek het gewerk daarvoor. Dit is seksisme wat my teruggehou het ... Ja, dit is sinvol om met 'n persoon te werk en uit te stap en te voel jy het geslaag en 'n verskil gemaak. Ek wil ook 'n verskil aan my lewe gemaak het. **En ek het nie daarin geslaag nie. Ek het nie bereik wat ek wou bereik het nie. En soos ek sê, wat ek gevra het was nie om die hoof van die plaas te wees nie, maar ek wou gekry het wat ek verwag het. Om een en een, twee te maak.** As jy 'n blommetjie plant, moet hy groei. Dit is al wat ek verwag. Net 'n natuurlike resultaat. 'n Bevrediging van dit wat ek ingesit het moet uitkom. En ek sien dit nie. Ek het dit nie ... **Die verhare in my kerk is so seer. Dit is asblik-verhare. Dit is seerkry-verhare in gemeentede. Die sere wat ek daar gekry het, is so lelik dat ... En dit is nie**

asof ek verkeerd was nie. Dit was kwessies van magmsmisbruik. ... Die *rejection* kom uit die kerk uit. Ek het 'n goeie selfbeeld gehad om te gaan studeer. Ek het 'n goeie selfbeeld gehad. Ek was skaam en ek het nie daai *backups* in die huis gehad van boeties en sussies wat my ge ... nie. Ek was sensitief, maar waar ek vandag is, waar ek 'n emosionele wrak is, soos ek jou sê ... Maar ek dink in '92 toe ek nou gelegitimeer is, ek het ongelooflik kans gesien toe. Die kinders was gebore, ek sou 'n bediende saam met my gevat het – my dogtertjie was op die heup. Ek sou 'n plan gemaak het. Ek was reg. **Daai '92 tot in 2002, wat ek in ... bevestig is, daai tien jaar was vir my nog erger. Dit was amper ... daai *rejecting* ... My negatiewe verhale kom uit daai tyd. As ek vandag ook terugkyk, as die kerk my net toe kon bevestig, die status kon gee, was dit soveel beter. Ek kon dit nie van hulle vra nie, ek het nie daardie visie gehad nie en hulle het nie daardie insig gehad nie.** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

'n Deel van gespreksgenoot 2 en gespreksgenoot 7 se frustrasie is dat niemand in die kerk vir hulle seerkry en gevoel van verwerping verantwoordelik gehou kan word nie. Hulle voel in 'n kollektiewe sin teenoor die kerk opstandig en dit maak hulle magteloos omdat niemand spesifiek vir hulle seer verantwoordelik gehou kan word nie.

G7: Ek het nou die dag vir iemand gesê as ek nou uit die kerk uit gaan, soos in ek gaan doen ander werk, dan dink ek, ek is klaar met 'n kerk. Ek sal nie aan 'n kerk behoort nie. Kerke het ek te veel gesien wat hulle regtig is ... So as ek in die kerk wil bly, sal ek in die bediening moet bly.

Toe gespreksgenoot 2 uiteindelik bevestig is, het sy die volgende waarde aan die titel dominee geheg.

G2: Dit was so *wow!* Dit is nie 'n titel wat vir my status gee nie, maar dit was vir my 'n titel van erkenning. Dit het daarvoor gegaan. Van verwesentliking. Ek het dit bereik. Dit het daarvoor gegaan. Dit is vir my kosbaar. Dit was nie van eer nie. Ek wil dit voor my naam sien, want ek het dit bereik en ek was geregtig daarop gewees. Ek dink as die kerk net vir my kon gee wat hulle vir 'n man gegee het. **Net die erkenning van om 'n werk te kan hê.** En daai vernedering wat ek deurgegaan het, om net te erken ... [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

7. VROUEPREDIKANTE SE BELEWING VAN GOD

Soos in hoofstuk 1 genoem, behoort daar in 'n postfundamentele teologiese benadering 'n eerlike poging aangewend word om die navorsingsgenote se religieuse en spirituele

verstaan van en hulle ervaringe oor God se teenwoordigheid in hulle lewens te begryp (vgl Müller 2004:303). Buiten hulle roepingsverhale het van hulle ook vertel hoe hulle in die kans om hulle roepings uit te leef al dan nie, gegroei en gekwyn het in hulle geloof.

7.1 “DIE KERK VAT MY WEG VAN GOD AF”

Gespreksgenoot 2 het die kerk as ’n verlengstuk gesien en toe sy vir tien jaar moes wag vir ’n beroep nadat sy reeds haar studies in die 1970’s begin het, het sy so seergekry dat God vir haar ver gevoel het. In my gesprek met gespreksgenoot 2 was daar op hierdie punt nie kans vir die ontdek van ’n nuwe verhaal nie. Ek het my egter verbind om na hierdie studie ’n pad saam met gespreksgenoot 2 te stap. Ek kon myself baie goed met gespreksgenoot 2 identifiseer vanweë my eie verhaal. Haar woorde en pynlike ervaring van God wat ver is, was nie vir my ’n skok nie.

G2: **Die kerk was vir my die arm van God en ek het dit nie besef nie.** Ek moes op ’n stadium my by God uitbring, en my distansieer van die kerk. Maar êrens is die kerk die simbool van God. Die kerk was die instrument in my lewe wat my weg gevat het van God af. Die kerk is die instrument wat my in die hel sal laat beland. Die kerk sal my hel toe stuur, want hy maak my verbitterd, en hy laat my vloek en hy laat (maak) my op. **Ek voel God is ver. Ek voel God straf my. Ek voel ek is nie goed genoeg vir God nie.** Dit is in die kern van my geloof ingebou. En dit kom waarvandaan? Dit kom uit my studie en uit my kerkverhaal. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Toe gespreksgenoot 2 na meer as tien jaar na legitimasië ’n pos gekry het, het sy dit só beleef. Dit is asof die wonder van om geroep te wees wegraak in die pyn en dat mens in jou pyn na enige strooihalm sal gryp om net weer menswaardig te voel.

G2: Dit was vir my sleg in die gemeente. Die een kerkraadslid het gesê: “O, jy het ’n pos gekry. Dit is seker maar ’n regstellende aksie-possie.” Toe dink ek: ‘dit is seker so-regstellende aksie-possie’. **Maar weet jy, vir my was die krummels van die tafel beter as niks.** Ek het niks van die kerk gekry nie. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

7.2 “EK IS WAAR DIE HERE MY WIL HÊ”

Gespreksgenoot 7 beleef haar roepingsverhaal en alles wat met haar langs die pad gebeur het as ’n moeilike reis, maar dat sy in die proses tog gekom het waar die Here haar wil hê. Vir haar is dit belangrik dat sy moet wees waar die Here haar wil hê.

G7: Weet jy, ek dink dit was vir my positief. Ek dink, ek dink dit was tog ’n positiewe ervaring om te weet ek het nou regtig gekom waar ek glo die Here wil my hê. Dat dit ’n lang pad was. Ek dink

daar was tog die negatiewe goeters. Daar was so baie tyd wat verlore is. Die impak wat hierdie hele ding op 'n ou se sielkundige lewe gehad het. Nou kan jy maklik vir my vra, wat van my roeping dan? Ek dink dat die Here 'n mens ook roep vir 'n sekere tyd. Vir 'n spesifieke taak en so. En ek dink Hy kan my nou weer roep vir iets anderste. As dit Sy wil is. Ek probeer regtig na aan Hom leef om te hoor waarnatoe wil Hy met my, en of wil Hy met my.

7.3 “WANNA-BE CLOSE TO HIM”

Gespreksgenoot 3 het 'n haar roepingsverhaal aan die hand van die sinsnede “*the great wanna-be*” vertel. Haar roepingsverhaal is nou vervleg aan haar lewensverhaal en hierdie sinsnede. Na tien jaar as proponent het sy 'n stuk geloofsgroei beleef waar dit nie meer vir haar oor haar eie selfverwesentliking gaan nie, maar om regtig na aan God te leef. Haar verhaal van geloofsgroei is nou verweef aan haar betrokkenheid in die gemeente waaraan sy behoort. Vir haar is daar ook 'n groot verskil tussen die breë kerk en die plaaslike gemeente.

G3: Ek dink die Here is baie besiger met my as wat Hy met die kerk is! [lag]

Kom ek gaan terug na my lewensverhaal toe. My *wanna-be* ding.

Toe was dit die *wanna-be more*.

Toe was dit *wanna-be* dominee.

En nou is dit *wanna-be close to Him*.

Dit is vir my dit. Ek het nie meer 'n verskriklike saak met die kerk as instituut nie. Daarmee sê ek nie dat ek my ooit sal losmaak van die kerk nie. Dit sal die Here vir my moet sê as dit is wat hy wil hê. Maar ek besef dat die *stupidities* en die simpelgeite waarmee ons te doen het, kom van mense af. Die kerk het my *ge-drop*, maar God het my verseker nie *ge-drop* nie. Inteendeel, hy het my opgetel daar waar die kerk my *ge-drop* het. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

G3: Dit was ... En so mettertyd het die Here die pad geloop met my tot waar ek nou is, waar ek baie vrede het of ek 'n *job* kry of nie. Ek was geweldig opstandig oor ek nie kan dominee wees nie. Want nou het ek al die kwalifikasies, ek het al die dinge gedoen, maar omdat iemand nou nie my op die kop geklap het nie, sal ek nie my kleinkinders byvoorbeeld eendag kan doop nie. Of sulke soort van goed. Dit het my baie opstandig gemaak. Maar ek praat deesdae baie min daaroor, omdat ek ervaar deesdae dat ander mense my half amper opsweep. As ek met mense praat dan raak hulle opstandig, so opstandig soos wat ek was. Terwyl ek het nou al 'n bietjie meer vrede daarmee.

EB: Wat maak dat jy vasbyt?

G3: Die Here! Regtig, ek weet nie of Hy wil hê ek moet voltyds 'n dominee in 'n gemeente wees nie. Maar dat hy vir my 'n *job* het, as dit nou is om op die Gemeenteraad te wees, is dit *fine*. As dit is om een maal 'n kwartaal en ses maal 'n jaar by ... te preek, dan is dit *fine*. As dit is wat volgens Hom genoeg is, is dit vir my reg. Dan is dit so. Maar verstaan jy, dit was vir my bad, maar dit was nie vir my so bad soos wat dit vyf, ses jaar terug sou wees nie. Natuurlik sal dit vir my 'n absolute fees wees, maar ja, die Moses Bybelstudies in die Gemeenteraad het die Here net vir my gesê: "M, Moses was tagtig toe hy die *job* begin het." As Hy vir my eers 'n *jobbie* het as ek tagtig is, *so be it*.

Dat dit gaan oor Hom. Dit gaan nie oor my *job* nie, dit gaan nie oor my gawes nie, my wat ook al nie. So ek is verby oor die opstand wat ek beleef het omdat ek nie 'n dominee-*job* het nie. Die afhanklikheid van die Here is net nou baie groter vir my. So, ja, ek is hier vir Hom, nie Hy vir my nie. En ek dink dit is 'n groot verskil van 1993 af. Onbewustelik. Want ek bedoel ek het nooit dit beleef dat ek soort van die Here is in my diens nie. Jy weet, maar ek dink die bewustheid nou dat ek in Sy diens is, is baie groot.

7.4 “EK WIL GLIMPSES VAN GOD FASILITEER”

Gespreksgenoot 4 ervaar ook dat sy nou op die regte plek is en sy ervaar God se liefde as die sterkste mag op aarde. Dit dryf haar só dat sy hierdie liefde wat sy ervaar met ander wil deel.

G4: Dis heerlik om midde-in die *real thing* te wees: 'n gewone bedieningspos in 'n gewone gemeente; dis lekker, dis sinvol, ek doen wat ek voor geleer het en geroep is. DIT WERK ... Ag ek is mal daarvoor om God te sien werk in mense se lewens. En dit sien ek elke dag. Dis so gerusstellend, want 'n mens besef ons is maar net tussengangers, dis eintlik die Here wat dinge laat gebeur, en ons kan dit *witness*. Ek wil 'n dominee wees om mense *glimpses* van God te fasiliteer, omdat ek glo in die liefde van God wat die sterkste mag op aarde is. En ek wil graag vir mense 'n positiewe kerkbelevens gee, iets wat ek min van gehad het.

7.5 GEESTELIKE GROEI EN 'N PAD VAN AANVAARDING

My navorsingsgenote het ook besondere geestelike groei op hulle reis deur die NG Kerk beleef.

G7: Nee, ek dink dit is ... ek dink dit is 'n geestelike *journey*. Ek dink 'n mens kan nie anderste as om geestelik te groei nie, en ek dink, om moeilike vrae te vra oor godsdienst as goed nie reg werk nie, as jy swak doen in Grieks en Hebreeus en jy glo die Here het jou geroep. Jy weet: Hoe werk dit dan nou? As jy met moeilike kollegas saamwerk: Hoe werk dit dan nou? Is dit

hoe dit moet wees? Ek dink daar gebeur 'n klomp goed met 'n ou wat 'n mens geestelik laat groei ook op die uiteinde. Ek dink dit is gemengde gevoelens. Ek ... ja, ek dink daar is partykeer goed wat vir 'n ou sleg is en mens moet dit saamdra. Maar dan is daar ook die goeie kante. So ek dink dit sny maar na albei kante toe.

Gespreksgenoot 6 beskryf haar beleving van God in drie stadia. Dit het gegroei van 'n bewustheid van wie God vir haar is tot 'n spiritualiteit waarin misterie vir haar 'n groot rol speel. Haar roepingsverhaal sluit baie nou aan by haar beleving van God.

G6: In die eerste rondte het ek 'n bewustheid van God beleef. Op hoërskool was ek bewus van God se genade, vergifnis en 'n beleving van wie Hy is. Ek het Hom leer ken as die God van liefde en genade.

In die tweede rondte het ek hierdie roepingsbewustheid gehad. Ek het God baie persoonlik beleef uit die Woord. Tekste en gebeurtenisse het 'n groot rol in my lewe gespeel. Goed het gebeur. Die groot vraag wat ek in hierdie stadium gevra het was: "Waarheen is die Here met my op pad?" My studies en my verhouding wat misluk het, het my hierdie vraag laat vra.

Nou is ek in 'n stadium met 'n sterk klem op die misterie. Stilte en meditasie maak nou 'n geweldige groot deel van my spiritualiteit uit. Goeie dogma moet deurbreek. Dit is vir my belangrik dat goed nuut moet deurbreek. My *spiritual guide* hou my op my tone oor my gebedslewe. Ek sien haar een maal per maand. Die boek van John Ackermann het my geleer om te *stop, look and listen*.

Ek was nog nooit kwaad vir die Here nie. As ek moedeloos met die kerk is, dan dink ek net dit is nie hoe God wil hê die kerk moet wees nie. Dit hou my in die kerk. In my worsteling het dit die laaste tyd vir my oor my eie identiteit gegaan. Ek is in 'n fase van herstel om te ontdek hoe God oor my dink en dit wil ek herontdek en omhels. Die God van die emosie is nou vir my belangrik. 'n God wat saam met my kan huil en lag. So kon ek weer lief raak vir myself.

7.6 "GOD HET DEUR ALLES VIR MY GESORG"

Gespreksgenoot 5 het God se sorg baie konkreet in haar verhaal beleef. Sy vertel 'n aangrypende verhaal hoe sy as enkelouer op 'n kunsmark goed gaan verkoop het en hoe die Here op 'n konkrete wyse vir haar die nodige geld voorsien het om die betrokke dag daar te kon uitstal. Daarna het sy weer genoeg geld vir die maand gehad om vir haar kinders te sorg.

G5: Weet jy, dit is iets waaraan ek nogal in die laaste tyd baie dink. Oor byvoorbeeld, as ek nou sê, mens beseft daar is sekere dinge van die kerk wat nie reg loop soos wat dit moet loop nie of jy moes al baie gouer predikantstatus gekry het, en sekere dinge moes al gebeur het en

dan dink jy tog weer aan die praktyk van jou lewe en dan besef jy dan: Is dit nie maar miskien reg dat dit gaan soos dit gaan nie? By die foute wat jy sou sien wat gemaak word of by die leemtes wat daar is. Is dit nie maar miskien dan nog steeds reg dat dit so gaan nie? Is dit nie miskien hoe die Here dit bedoel het nie?

Dit is vir my altyd baie moeilik om te onderskei, is dit presies soos wat die Here dit wou gehad het of is dit as gevolg van die leemtes wat daar in die kerk se strukture is, dat dit so gaan. Dit is vir my moeilik om te onderskei: dit glo ek dit is presies soos wat die Here dit wou gehad het, of nee: dit is nie soos wat dit bedoel is nie, daar moes al dinge gebeur het. Dit is vir my moeilik om dit nogal (te onderskei).

En ek moet vir jou sê in alles ervaar ek die versorging van die Here elke dag. Elke liewe dag. Ook in die tye wat daar ... Joe, daar was R10 vir twee dae oor gewees. Ja. Ervaar ek nog Sy versorging. Ek moet jou sê, ek wens dit ook vir niemand anders toe nie, hoor. Daarmee saam sê ek: Ek wens dit vir niemand anders toe nie. Dit is nie maklik nie. Dit is finansiële oorlewing vir 'n alleenouer, ek kry die onderhoud vir die kinders, maar dit is nie naastenby genoeg nie. Nie naastenby genoeg nie om te oorleef nie. Soos ek sê, daar mis 'n mens regtig nogal, jy weet, die werk, of die inkomste wat 'n werk jou sou kon gee waarvoor jy dan opgelei is en wat jy ook sou kon doen, so goed soos enige man. Dit mis 'n mens.

Maar die versorging van die Here ervaar ek elke dag, eerlikwaar. Ek dink nog steeds, as ek my omstandighede vergelyk met ander dele van die wêreld, is dit goed. ... Die kinders kan skool toe gaan. Ons is almal goed geklee. Ek ry nou wel 'n stokou kar en daar is kort-kort 'n probleem. Maar die versorging van die Here was, ek wil amper sê, daar waar mense gefaal het, het die Here bly sorg.

8. 2002: DISKRIMINASIE TEEN VROUE IS SONDE

Buiten die terugvoering wat aan die Sinode oor Moeder Kerk en haar dogters gegee is, het die Algemene Sinode 'n besondere stap geneem deur te bevestig dat diskriminasie teen vroue sonde was en is. Dit het egter nie net hierby gebly nie, die Sinode het ook sy eie aandeel aan optredes wat onbillik of kwetsend teenoor vroue in die kerk was bely. Predikante, kerkrade en lidmate is verder versoek om sensitief te wees vir neerbuigendheid en vooroordele teenoor vroue (NG Kerk 2002:400, 573).

In geen onsekere terme nie het die Sinode ook verklaar dat die “bevoordeling van een geslag bo 'n ander” teen die wil van God is en hom uitgespreek teen alle vorme van diskriminasie, strukturele onreg, magsmisbruik en geweld (NG Kerk 2002:400, 573).

Hierdie woorde is ver verwyderd van die uitsprake wat die NG Kerk veral in 1978 en 1982 gemaak het waarin die onderdanigheid van vroue as 'n skeppingsordinansie en die sondeval gebruik is om vroue uit die ampte te hou.

Hierdie uitspraak is ook deurgetrek na die hantering van vroue in die samelewing. In die Suid-Afrikaanse Samelewing vier geweld teen vroue en kinders hoogty. Daar word beraam dat een uit elke twee vroue die kans staan om verkrag te word en dat een uit elke vier vroue in 'n verhouding staan waarin sy verbaal of fisies of emosioneel mishandel word. Verder word daar elke agt minute in Suid-Afrika 'n kind seksueel gemolesteer (sien POWA 2007 vir die jongste statistieke). Met hierdie syfers wat 'n hartseer verhaal vertel het die Sinode hom ook uitgespreek teen alle vorme van geweld, in die besonder verkragting, kindermolestering en gesinsgeweld. Gemeentes is versoek om lidmate sensitief te maak vir die probleem (NG Kerk 2002:400, 573).

EPB: Hierdie belydenis het die koerantopskrifte gehaal, maar ek is van mening dat dit nie regtig na die hart van die kerk deurgewerk nie. Dit was na hierdie sessie wat 'n predikant my aangevat het oor ons verslag oor vrouesake en die nodigheid daarvan bevraagteken het. Ek ervaar verder dat min manspredikante bereid is om oor sake soos gesinsgeweld, verbale geweld, verkragting en molestering te preek. Vergelyk ook die bevindings in Kerkspieël 2006 (Tabel 10 van hierdie studie) waarin daar bevind is dat gemeentes die minste oor 'n saak soos seksisme (wat sterk met vrouesake verband hou) preek. 'n Predikant het tydens 'n sessie vir voortgesette teologiese opleiding vir predikante, aan my gesê dat vrouens eerder oor hierdie onderwerpe moet preek. In 'n studie is daar bevind dat slagoffers van gesinsgeweld dikwels deur hulle geloofsoortuigings en dit wat in die kerk gepreek word, in gewelddadige verhoudings vasgevang voel en dat hulle dan die skyn in die gemeente moet handhaaf en moet maak asof alles reg is (vgl. Barkhuizen 2004:141 e.v.)

Volgens Mouton (2002a:302) het die 'n erfenis van gebrekkige Skrifgebruik waarin die Bybel gebruik is om die ondergeskikte posisie van bepaalde persone in die kerk en samelewing te sanksioneer 'n gebrek aan 'n kritiese bewussyn ten opsigte van geregtigheid teenoor alle mense tot gevolg gehad. Sy twyfel ook of die vele debatte oor die gelykwaardigheid van vroue op sinodale vlak 'n "blywende entoesiasme vir die saak van vroue" kon skep. Die vraag kan ook gevra word of hierdie belydenis twaalf jaar vroeër, toe die Algemene Sinode besluit het om vroue tot die ampte toe te laat, nie groter impak sou hê nie. Die 1990-sinode het net besluit dat vroue in die ampte kon dien sonder om eers te dink aan die impak van 'n bepaalde Skrifinterpretasie op vroue gehad het en hoe dit 'n bepaalde beeld van vroue in die samelewing help vestig het. Daar behoort iewers nagedink te word

oor die vroue wat uit seerkry en frustrasie die NG Kerk verlaat het as gevolg van haar aanvanklike beleid oor vroue.

'n Navorsingsgroep vir 'n vroueteologie wat in die 1990's by BUVTON gestig is, het op 'n informele wyse gevra dat die NG Kerk alle vroue wat teologie studeer het en legitimasië geweier is en oor sestig is, as 'n daad van restitusie en versoening moet bevestig (Navorsingsgroep s.a.:14). 'n Mens kan net gis oor die boodskap wat so 'n daad van boetedoening kon hê.

8.1 DEBAT IN 'N BREËR KONTEKS GEPLAAS

Alhoewel 'n struktuur soos die Algemene Sinode nie regtig iets aan 'n saak soos geweld teen vroue en kinders kan doen nie, is dit tog noodsaaklik dat die samelewing die kerk se profetiese stem in hierdie verband hoor. Hierdeur is die hele debat oor die toelating van vroue tot die ampte en die probleme wat hulle na toelating ondervind het om aanvaar te word, in 'n breër konteks geplaas. Die hoë syfers van geweld teenoor vroue in Suid-Afrika dui op 'n algemene respekloosheid teenoor vroue en dat baie mans vroue as minderwaardig beskou.

Dit is in hierdie konteks wat vrouepredikante sukkel om as geestelike leiers aanvaar te word en waarin vrouesake 'n sensitiewe kwessie is. Gespreksgenoot 7 is van mening dat predikante in hulle opleiding blootstelling aan hierdie kwessies moet kry.

G7: Ek dink dit kan help. Sê nou maar mens kan al die manstudente se koppe begin swaai, of die vrouens ook, die ding moet nou nie na die ander kant toe begin swaai op die uiteinde nie. Hulle beklee op die uiteinde sulke belangrike posisies waar hulle mense in 'n sekere sin kan opvoed en waar hulle 'n enorme verskil kan maak in die hele saak. Ja, maar ek wonder nog steeds, as mens vandag na 'n finalejaarsklas sou gaan, hoeveel van hulle voel bedreig deur die vroue?

Die bestaan van geslagsverskille is deel van ons sosiaal gekonstrueerde realiteit en kan nie ontken word nie. Kruger (1991:332–233) is van mening dat daar 'n nuwe genderdiskoers oor wat “vroulikheid” beteken, ontwikkel moet word. So word die verskille nie ontken nie, maar word 'n bewustheid behou dat die inhoud van wat vroulikheid beteken sosiaal gekonstrueer word en nie bloot 'n produk is van 'n Godgegewe biologiese “andersheid” nie. As 'n vrou byvoorbeeld as swak gesien word, gaan dit oor baie meer as fisiese krag of die gebrek daaraan. Myns insiens moet mans en vrouens saamwerk aan die ontwikkeling

van 'n nuwe genderdiskoers. Bepaalde tekste oor vroue moet in die proses saam gedekonstrueer word.

8.2 BYKOMENDE BESLUIE

Die Ad hoc-kommissie wat na vrouepredikante se saak moet omsien, het ook opdrag gekry om vir die volgende Algemene Sinode 'n kerkgeskiedenis op te stel oor vroue se bydrae in die kerk en hulle ervaring vanuit hulle eie perspektief, 'n empiriese studie oor die hermeneutiese sleutels waarmee vroue die Bybel lees, asook die invloed wat dit op hulle selfverstaan en geloofslewe het (NG Kerk 2002:400, 573). Daar is ook 'n baie kort weergawe van die geskiedenis van vroue in die NG Kerk met toespitsing op die ampte as 'n bylae in die sinodestukke ingevoeg (NG Kerk 2002:401–402).

Streeksinodes is versoek om byeenkomste op sinodale vlak te hou (NG Kerk 2002:400, 573). Van laasgenoemde versoek het egter nie veel gekom nie.

Laastens het die kommissie opdrag ontvang om Bybelstudiemateriaal aan gemeentes beskikbaar te stel sodat verantwoordelike Skrifverstaan bevorder kan word. Prof. Elna Mouton het 'n stuk geskryf wat as 'n bylaag tot die verslag gedien het, oor die verstaan van die Skrif en konteks ten opsigte van die posisie van vroue en die ampte. Hierin pleit sy vir 'n veelkantige verstaan van die Skrif. Alhoewel die Algemene Sinode se standpunt verander het plaas sy die problematiek rondom Skrifverstaan soos volg weer op die tafel:

“Die eensydige manier waarop die Bybel dikwels in die verlede vertolk is, het klem gelê op die “geestelike” kant van menswees, terwyl God se betrokkenheid in die konkrete kultuur-historiese, ekonomiese en politieke lewe van elke dag dikwels onderwaardeer is. Vir baie het dit ook beteken dat die woorde in die Bybel as direkte opdragte van God verstaan is, op presies dieselfde wyse geldig vir alle tye en omstandighede. Hoewel ons nie die opregtheid van so 'n Skrifverstaan in twyfel wil trek nie, het die gevolge daarvan in terme van baie vroue se posisie toenemend onaanvaarbaar geword. Ons frustrasie behoort veral by die feit te lê dat so 'n manier van Bybellees nie altyd die konkrete omstandighede van mense (toe en nou) ernstig neem nie, en daarom gewoon nie die volle rykdom en bedoeling van die Skrif respekteer nie.”

(NG Kerk 2002:403)

In die verslag word die leiers van die NG Kerk uitgenooi om die “leuensveranderende krag van die Bybel nuut en eerlik teenoor lidmate te verantwoord terwyl hulle terselfdertyd na die geloofservarings van vroue luister én hierdie verhale as ’n gesagvolle bron in die heling van die kerk aanwend (NG Kerk 2002:404).

Tydens hierdie sinode is ’n voorstel van die vloer af gemaak waarin vroueproponente en -predikante bedank is vir hulle baanbrekersbydrae wat hulle in moeilike omstandighede in die kerk gemaak het (NG Kerk 2002:573–574).

’n Konkrete versoek is aan die Teologiese Fakulteite gerig om waar moontlik vroueteoloë in diens te neem. Kerkrade, ringe en sinodes is ook versoek om doelgerig moeite te doen om die potensiaal van vrouelidmate te erken, te ontwikkel en te benut en vroue na meerdere vergaderings af te vaardig (NG Kerk 2002:574). Die afvaardiging van vroue sal later in hierdie hoofstuk verder hanteer word. Teen 2007 is daar nog net een vroueteoloog by een van die drie teologiese fakulteite van die NG Kerk aangestel, naamlik prof. Elna Mouton.

Di. Elsje Büchner, Elise Klut, Nelis van Rensburg, drr. Marius Nel, Deon Bester, Andries Cilliers, prof. Elna Mouton en mevv. Rinel Hugo en Susan Goosen was die lede van die nuwe kommissie. Ds. Klut en drr. Bester, Nel en Cilliers het later van die kommissie bedank.

9. LAAT ANDER DIE PRAATWERK DOEN

In hoofstuk 2 is aangetoon dat Afrikanervroue aan die een kant só ferm onder die patriargale ideologie van die NG Kerk was, dat hulle nie die beginsel van manlike leierskap bevraagteken het nie (Vincent 1999: paragraaf 1) en aan die ander kant het die volksmoederdiskoers vroue se stemme in openbare ruimtes stil gemaak. Dit wil voorkom asof dit vir Afrikanervroue gerieflik was dat ander hulle stem laat hoor en die veldtogte namens hulle loods. In die tagtiger- en negentigerjare het vroue toenemend in die openbare sektor begin betrokke raak en die stryd teen diskriminasie teen vroue het amptelike status begin kry (vgl. 1.2.2 van hierdie hoofstuk). Vroue se stemme in die openbare sektor het al meer hoorbaar geword, maar volgens Denise Ackermann (soos aangehaal in *Beeld* 1992:11) was dit nie dieselfde geval in die godsdienstige wêreld nie: “Vroue sal aandrang op hul regte in die sogenaamde onkerklike wêreld, maar hulle is traag om dit in die godsdienstige wêreld te doen.”

Binne NG Kerk-geledere is die invloed van “stil Afrikanervroue” duidelik sigbaar. Vroueproponente en -predikante se stemme was merkbaar afwesig in die hele debat van meer as 40 jaar rondom hulle eie toelating én aanvaarding binne die NG Kerk. Dit wil nie voorkom asof Ackermann kennis dra van die diskoerse binne Afrikanergeledere wat vroue swygsaam in die kerklike debat gemaak het nie. Sy verklaar dit vanuit ’n heel ander hoek: “Vroue wat voel hulle het ’n geestelike roeping, blameer die afwesigheid van vroue in leiersposisies in die godsdienst in Suid-Afrika op mans. Hulle voel die mans bestuur die godsdienstwêreld soos ’n seunsklub (Boys’ Club). Aktiewe ontmoediging, saam met die afwesigheid van vroue as rolmodelle, maak die meeste vroue bang om die bestaande magte uit te daag” (*Beeld* 1992:11).

Ackermann spreek in ’n gesprek met Bastienne Klein (2004:43) haar teleurstelling uit oor die gebrek aan belangstelling onder jonger vroue in die bemagtiging van vroue. Volgens haar besef jonger vroue nie hoeveel ter wille van hulle bereik is deur die ouer generasie nie. Hulle het ook nog nie genoeg sosiale analise gedoen om te verstaan hoeveel nog moet gebeur voordat ons ’n werklike gelyke gemeenskap sal hê nie.

Buiten bogenoemde faktore is daar ook meer persoonlike redes waarom vroue verkies dat ander die praatwerk doen. Gespreksgenoot 2 verwoord haar gevoelens oor haar eie afwesigheid in die debat soos volg:

G2: ... ek was te bang dit traumatiseer my te veel. Die oomblik, ek was so emosioneel betrokke, dat ek, ek het nie ingeklim nie, want ek kon dit nie lekker nie. Onthou jy daai dag, toe ek gepraat het by daai vroueding¹⁴⁸, ek het amper flou geval. Dit was vir my vreemd. My emosie was vir my te veel ... Ek kan nou met jou praat, maar eintlik was die ding groter as ek. Ek het my weggehou, want ek was al klaar op ’n slegte plek waar ek nie wou veg nie. Ek kon nie meer daai pad loop waar ek moes veg nie. Ek dink ek is te veel bloedneus geslaan en te veel. Ek dink nie ek glo in myself genoeg nie, dat ek namens die vrou kan opstaan nie. **Ek is nie regtig daardie voorloper nie.** Of om in die koerant te kan inklim nie. Dit is vir my moeilik om elke keer so (te) vrees om in die koerant te kom. Ek geniet dit nie. Dit is nie vir my ’n *wow* nie. Ek dink eerder: “Ek het dit nie so gesê nie, ek het dit so gesê”. **Op die ou einde is dit nie ek nie. So daai pad van veg is nie die pad wat ek wou loop nie. Dit is nie tipies ek nie.** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Ander vroue kan hulle doodeenvoudig nie met die debat vereenselwig nie.

¹⁴⁸ Sy verwys na die konferensie “Moeder Kerk en haar dogters”.

EB: Hoe voel jy oor die hele verloop om vroue toe te laat?

G6: Ek weet te min daarvan af, maar ek dink dit is totaal belaglik. Ek kan nie glo dat die kerk, waarvan ek deel is vandag, (so) 'n teologie kon hê, dit is vir my *scarey*. Die vroue goed is vir my soos die rassistiese goed. Ek kan nie glo dat my kerk dit 'n paar jaar terug (goedgepraat het nie).

9.1 GENDERSAKE IS NIE VIR ALMAL BELANGRIK NIE

In my gesprekke met my medenavorsers oor die afwesigheid van vroue by die debat het ek ook 'n ongemaklikheid met gendersake opgetel. Dit was breër as gespreksgenoot 2 se meer persoonlike ongemak. Gespreksgenoot 8 wou aanvanklik glad nie met my 'n gesprek voer nie omdat sy nie deel wil wees van die groter gendergesprek nie. Vir haar gaan dit nie oor die stilswye van die Afrikanervrou deur die geskiedenis heen nie, maar oor 'n doelbewuste keuse om vanuit 'n ander raamwerk oor geslagsgelykheid en gendersake te dink. Sy is ook postmodern in haar denke en lees selfs die Postmodern Bible.

G8: Ek het nog nooit, Elsje, hoekom die gendergoed het my nog nooit aangestaan nie, want ek het die gendergoed nog nooit beleef nie. Nooit. Nie in die kerk nie, nie in die privaatsektor nie. Ek was in 'n klas waar daar 'n sterk element van mans was wat skepties was oor vroue, maar dit het my nie geraak nie, want ek het ('n keuse gemaak) of jy die goed ernstig opneem. Van die dosente se kant af het ek dit nooit beleef nie. Dit is net: Ek was nog nooit bedreig nie en het nog nooit gevoel ek moet myself verdedig nie. Het beslis nie die aanstelling wat ek gekry het, gekry omdat hulle voel hulle moet 'n vrou aanstel nie. Wou nog nooit deel van die vroue se hele *battle* wees nie, want ek het geen (byeenkomste) bygewoon op X (waar) hulle die vroue bymekaar gekry het en waar almal 'n snikkieparty gehou het en hierdie vreeslike hartseer, *sad* stories vertel het van *discriminability* ... Dit werk glad nie vir my nie. **So ek het daai dag daar weggestap en gesê: “Ek kan nie in hierdie konsep funksioneer nie. Want ek kies my perspektief, ek kies hoe ek voel, ek is in beheer van my emosies, ek is verantwoordelik vir my emosies. Ek sal dieselfde goed beleef wat vroue beleef en ek sal dit nie so ervaar of interpreteer nie, want ek kies 'n ander raamwerk.”**

En ek het groot sensitiwiteit daarvoor gehad en ek die goed gelees. Maar die oomblik toe dit begin, die oomblik as feministiese teologie in daai vroueding ingaan wat vroue wil ophef, dan begin ek wegbeweeg. Ek het juis van Sally McFague en daai benadering gehou wat gegaan het oor 'n taal waar mense mense word en waar mense gelyk is en waar ... My hart van my teologie is die inklusiwiteit van genade. Die opheffing wat dit doen. En waar dit *who ever* bo is, *cuts to sizes*. *Who ever* onder is, mans en vroue, *gays*, *straight*, swart, wit, bruin, arm, ryk, gelyk maak. Dit is vir my die Evangelie. Dit is hoe ek dit verstaan. So die oomblik, en daar is

baie teologiese feministiese geskrifte en goeters wat daai doen. Dit trek my, dit het nog altyd, dit sal altyd. Maar die oomblik as dit in hierdie *battle* vir die vroueding ingaan, dan begin ek voel ... ek weet nie, ek identifiseer nie, niks daarmee nie. Die kerk het niks met gender te doen nie, dit het niks met vrou- of manwees te doen nie. Dit het meer te make met 'n denkraamwerk, 'n manier van dink wat regtig *genuine*, postmodern en inklusief is, waar jy jou bevind in die kerk, in 'n omgewing en dink: ek wil nie hier wees nie. My verhouding met die Here is nie afhanklik hiervan nie. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

9.1.1 “Ek celebrate mense en mense se gawes en mense se uniekheid”

Ek het vir gespreksgenoot 8 gevra hoe sy dit reggekry het om só oor gendersake te dink en wat haar teologie hieroor gevorm het.

G8: Ek dink dit is 'n kombinasie van my persoonlikheid en my grootwordstorie en die mense, jy weet Elna-hulle het my grondlegging in teologie gelê. En om getroud te wees en in 'n huwelik te wees waar daar net geen vorm van enige rol-*issue* is nie. Ons verwerp dit heeltemal, ons rig ons lewens in volgens wie ons is. **Ek celebrate mense en mense se gawes en mense se uniekheid.** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

Defending the caveman. Ek stel nie eers belang om dit te gaan kyk nie. Hierdie *Men are from Mars and Women from Venus*, ek stel nie belang in daardie goed nie, want dit stereotipeer mense, dit skei die gendergoed. Terwyl ... ek het nog nooit persoonlik beleef dat mense teen my diskrimineer omdat ek 'n vrou is nie. Nie eers hier in die werk nie. Ek, en ek het in die kerk, het ek dit ook nie so beleef soos wat ek dit hoor nie. Nou ek hoor dit en ek neem kennis daarvan. Maar ek wil nie van daai ding deel raak nie. Want dit lyk vir my, ek sien net te veel kere hoedat dit mense intrek. So ek staan buite dit, ek wil buite dit staan, ek wil nie in die kerk ooit weer voltyds wees nie, Elsje ...

Gespreksgenoot 3 kan as meer tradisioneel in haar denke beskou word, maar gendersake funksioneer ook glad nie in haar lewe nie.

G3: Ek het nooit *anger* in ons groep ervaar nie. En nou moet ek vir jou bysê. **Die hele ding van die *issues* oor vrouens, *feature* nie in my lewe nie. Ek het nie, ek deel nie baie van die *issues* wat vrouens het oor ons vrouens is nie. Dit is net nie vir my 'n *issue* nie.** Ek is baie bly ek is nie 'n man nie. Ek wil hoegenaamd nie ene wees nie, ek wil nooit in my lewe 'n *job* hê omdat ek 'n vrou is nie. Ek wil 'n *job* hê omdat ek hom kan doen. Ja, daar is onregverdighede en so aan. Maar, miskien is ek bietjie fatalisties om dit te sê, maar ons kan dit *handle*. Mans sou dit nie kon *handle* nie. So ek het glad nie daai hele vroue-*issue* nie ... Op 'n manier. Ek weet nie of ek wil sê ek het bo dit uitgestyg nie, ek was nooit onder dit nie. As jy verstaan wat ek daarmee sê. Want dit was nooit vir my 'n *issue* nie. Miskien in my

vormingsjare, die begin van my huwelik [lag] het ek en ... (haar man) een keer 'n *fight* gehad van 'julle mans het dit so maklik, julle kom net by die huis en ek moet weer *perform* wat kosmaak betref en *what, what, what* ... ons moet net bietjie omruil. En toe sê hy, oukei, dan kan jy begin met die drein wat verstop is, ek sal die kos maak vanaand. Dit was klaar! *End of story!* So miskien het dit tog 'n invloed gehad op my lewe. Ek is baie *happy* met die feit dat ek 'n vrou is, ek is baie *happy* met die feit dat ek 'n man het. Die feit dat ek 'n ongelooflike wonderlike man het, het waarskynlik baie daarmee te doen. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

9.1.2 Is die stryd dan enigsins nodig?

Vroueproponente en -predikante dink dit is belangrik dat daar 'n bewussyn oor vrouesake moet wees, maar hulle wil nie noodwendig deel van die proses wees nie. Hulle weet ook nie of dit al die energie werd is nie.

G3: Ek steur my half nie aan die proses nie. Die feit dat daar iets gebeur is vir my goed. Ek is op 'n manier amper jammer vir die mense wat die baanbrekerswerk moet doen, as gevolg van die *punch* wat hulle moet vat en die amper 'n idee van 'n stigma wat begin kleef aan mense soos, vrouens, jy dalk, wat veg vir die saak van die vrou en as gevolg daarvan baie *wrap* moet vat en baie skade moet ly, dink ek. Ek dink nogal ...

EB: Maar jy wil nie deel wees daarvan nie?

G3: Nee, want ek het nie daai *issues* nie. So nee.

EB: Maar vir die saak?

G3: **Nee, ek dink nie dit moes gelos gewees het nie. Ek voel dalk net nie sterk genoeg daarvoor om deel te wees van die proses nie. Ek is dankbaar daarvoor, as dit nie daarvoor was nie, sou ek in elk geval nie die geleentheid het en erkenning gekry het wat ek nou al het nie. Maar ja, nee, dit is een van daai *fight*s wat ek bly is julle ouens *fight* dit.** [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

G8: Ek dink daar is baie kerke wat nie gereed is vir vroue nie – oor stereotipes. Die hoeveelheid energie wat dit gaan vat om hulle te verander, is net nie energie wat ek bereid is om te spandeer nie. My *attitude* oor die wêreld is dat *I don't have to bend her*. So hoekom sal ek dit ooit wil doen? Hoekom sal ek ooit in my lewe die energie en die *patience* en die pyne wil vat, wat dit gaan vat om in 'n standaard gemeente wat 'n ... Ek meen, ek het in deur die onderhoude gesit en dan vra hulle vir my vrae: "Maar wat as jy gaan kinders kry?" Dat ek daar van weggestap het en gedink het, ek het nie julle nodig nie. Ek het nie nodig om dit deur te gaan nie. Ek het nie nodig om hierdie gemeente myself te probeer bewys en ...

By een van die Teologiese Fakulteite was daar 'n groep vroue wat kwaad en opstandig teenoor die kerk was. Hulle het 'n navorsingsgroep gestig wat oor gendersake gepraat het. In twee van die onderhoude is hierdie groep vroue uitgesonder. My medenavorsers kon nie met die groep se styl identifiseer nie en hulle is ook derhalwe nooit na die groep se byeenkomste uitgenooi nie.

G6: Nee. Op my het dit 'n ... ek onthou van daai vrouens wat sterk vrouens was voor ons, kyk hulle was so drie jaar voor my. In my B.A.-jare was hulle in die (Fakulteit), en ek weet net hulle hulle aggressiewe pogings het my verskriklik ... ek wou teenoor dit reageer. Dalk het daar goed gebeur ... maar ek het net gevoel: ek wil nie nou 'n *show* opsit nie, dan raak ek so en ek wou nie so wees nie. **Wat ek gesien het in die reaksie was ... jy weet hulle het sulke vrouegroepe gehad en ek was nooit genooi nie. Want ek was nie ..., ek het nie gestaan vir die goed nie! Ek weet net die styl waarin dit gebeur het, was nie vir my nie. Ek weet nie, vir my het dit nie gehelp nie. Ek het half die gevoel gehad dit het 'n teenreaksie by my na vore gebring. Jy vat my nou terug na goed. Ek was baie sensitief daarvoor dat ek nie so wou wees nie.** En dit is hoekom ek die heelryd sê daar het by my 'n ander ontwaking later eers (plaasgevind), wat ek eers agtergekom het toe ek die goed aan my lyf so begin (voel het), op 'n ander vlak begin vat het, het ek eers meer begin bewus word. Maar daai tyd het ek net die heelryd vir myself gesê: "Dit werk nie, want kyk wat gebeur met hulle. Hulle kry seer". Ek onthou net die verskriklike seerkry en hartseer en *fits* en aggressie by hulle. Ek het net die heelryd gedink jy gee jouself nie 'n kans op hierdie manier nie. So of ek die regte, ek dink nie noodwendig dit was die regte way nie, maar ek het 'n ander roete gevolg. Dit het my gehelp om bitter vinnig 'n beroep te kry ... En ek dink dit was deel daarvan, want ek het nie, dit was nie my doel nie, maar ek dink nie hulle het my gesien as 'n bedreiging nie ... [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

G8: Die groep wat die jaar voor my was, ... en ..., ..., ..., daai groep. Hulle was 'n *angry lot*. Hectic. Hulle het my lewe baie moeilik gemaak, want ek sou 'n soortgelyke ding sê en totaal iets anders bedoel, en die mans in my omgewing sou dit hoor wat hulle gedink het. Hulle was 'n aggressiewe, *angry*, feministiese groep.

Ten spyte van haar ongemak oor vroue wat veg vir gendersake het gespreksgenoot 6 die afgelope paar jaar 'n groter begrip en bewussyn ten opsigte van gendersake opgebou.

G6: Daar was tye wat ek nogal skuldig gevoel het. Help ek die vrouesaak aan deur nie noodwendig altyd te *fight* vir goeters nie. Ek het op daai stadium nooit die punt gevoel om dit te doen nie. Dit is regtig goed wat in die laaste drie jaar eintlik nader aan my lyf kom sit het.

Dit moet ek nou sê, ek het met 'n redelike naïwiteit in die klas ingestap.

EPB: Naïwiteit ten opsigte van?

G6: Van vrouegoeters. Ek het nie 'n saak gehad nie. Ek kom teologie swot. Die Here het my geroep en die kerk het gesê dit is reg en hier kom doen ek die ding! [lag] Daar was nie vir my 'n bewussyn van die goed nie. In ons klas was C die ene wat goed sou optel wat sensitief was, maar ek dink nie daai sensitiwiteit was by my nie. Deur my opleiding was ek nie baie bewus van hierdie goed nie. Ek het *nice* ouens in die klas gehad ...

Heel aan die einde van een gesprek het gespreksgenoot 6 die volgende opmerking gemaak:

G6: Ek kan dink, as jy klaar geswot het, en jou klasmaats word gelegitimeer en maar jy kan nie. Elsje, dan sal ek ook *issues* hê. So ek is heeltemal bewus van die onreg.

Hierdeur toon sy begrip vir die vroue wat die pad moes oopmaak en gee sy erkenning aan 'n vorige generasie wat swaarder as sy gekry het.

9.1.3 Hoekom gaan dit beter af as 'n mens eerder stilbly?

Die prys om te rebelleer is baie hoog. Baie vroue is bang hulle verloor hulle lewensmaat, huis, werk of posisie in die kerk as hulle teen die sisteem rebelleer (Bons-Storm 1996:135). Iets hiervan is waar in die genderdebat. Ek het self ervaar hoe dit 'n mens ongewild maak en hoeveel mans en vroue 'n soort ongemak daarvoor ervaar. Mouton (2002a:302) is ook reg as sy sê dat al die debatte nie regtig 'n entoesiasme vir die saak van vroue skep nie.

In die jongste Kerkspieël (2006) moes die respondente kies aan watter van die sogenaamde sewe “reuses” samelewingsvraagstukke hulle die meeste aandag gee. Die groot samelewingsvraagstukke is armoede en werkloosheid, gesinskrisisse, misdad en korrupsie, geweld, HIV/Vigs, rassisme en seksisme. NG Gemeentes gee tans die minste aandag aan seksisme.

Tabel 10: Samelewingsvraagstukke waaraan gemeentes aandag gee

Gee u gemeente spesifiek aandag aan	Ja (%)	Nee (%)	n
Armoede & Werkloosheid	80	20	769
Gesinskrisisse	71	30	753
Misdad en korrupsie	42	58	738
Geweld	38	62	768
HIV/Vigs	35	65	785
Rassisme	33	67	763
Seksisme	14	86	762

(Bisshoff en Schoeman 2007)

Daar is geen maklike antwoord op die vraag “hoekom” nie. Die impak van die volksmoederdiskoers en ’n lang gevestigde patriargale samelewing kan sekerlik nie onderskat word nie. Gespreksgenoot 6 het haar soos volg daarvoor uitgelaat:

EB: Hoekom gaan dit beter af om stil te bly?

G6: Ek dink ons is nog net in ’n sisteem waarin die mans, al is hulle hóé vrydenkend oor die vrouegoeters, dit ook maar nie daar is nie. En as jy so reageer, dan kom die ou goed in hulle maar net uit. Ek dink dit is deel van die sisteem nog wat net nie ... Ek dink in Europa en ander plekke is dit ook daar, maar by hulle is dit al meer deurbreek. Maar die natuurlike ding, wat net natuurlik oraait sou wees as jy nou ’n man was Dit is deel van ’n sisteem nog wat net nie ...

Kyk S het in haar proefskrif gaan skryf wat dit beteken om die minste te wees. En sy sê vrouens dink die tipiese ding waarvoor dit gaan om die minste te wees beteken om jou las te dra. Jou kruis te dra, daai tipe goed. Dan sal die vrou in so situasie sê, die teologie in ons, om jou kruis te dra beteken om stil te bly. Sy draai die ding om. Sy sê binne ’n patriargale sisteem is om jou kruis te dra, is om op te staan. En dit is *fine*. As jy stilbly, dan gaan jy saam met die sisteem. Om teen die sisteme op te staan, beteken eintlik dit. Dit het nogal vir my ... daai gedeelte in Johannes 4 van die Samaritaanse vrou, dit is vir my ’n verskriklike mooi teks. Alan Boesak het in daai boek van hom ook ’n stuk daarvoor geskryf. Ek kan nou nie mooi onthou wat is die goed wat ek daaruit gehaal het of presies wat hy geskryf het nie, maar daar is eintlik ’n hengse teologiese gesprek tussen Jesus en die vrou aan die gang. Alles teen die sisteem in. Die ongelooflike ding hier teen die einde is, dat daai vrou teruggaan na dieselfde sisteem toe en die Evangelie gaan verkondig. En daai ding, dit is presies wat ek nou probeer sê, dit lyk ons help niemand, ek besef teologies help ons niemand, as ons stilbly nie. Die krag lê daarin om teen die sisteem op te staan. Dit het my definitief die afgelope paar jaar gehelp om wel te praat wanneer ek tog gedink het dit nodig is. Ek wil eintlik sê, die afgelope twee jaar het ek gesien, ek is baie meer assertief.

Maar die punt is. Ek het die proses nie aangehelp toe ek dit *ge-fight* het nie, dit het ek die afgelope ses maande gesien, die ding gaan nêrens heen nie. Retireer maar ’n bietjie. Laat die goed gaan ter wille van die groter saak en die bediening nou. ... (gemeente se naam) ly nou hieronder. Miskien gaan dit nie nou oor my eie vroue-*issues* nie. Toe ek teruggestaan het, toe het die goed regtig vinnig gebeur.

Ek voel half arrogant as ek dit sê, maar ek voel regtig dat daar van die goed is wat ’n helse verskil gemaak het. Nou is my vraag, alles is nie eintlik vrouegoed nie, nie vroue-*issues* nie, maar as ek as vrou opmerkings maak. Ek dink die goed waarvoor ek opgestaan het die afgelope tyd het spesifiek oor magsgoed gegaan ... Dit het nie oor vroue-*issues* gegaan nie,

maar dit het oor mags-*issues* gegaan. In magsgesprekke, interessant het ... (kollega) dit nie altyd agtergekom nie.

Die verband tussen mag en gender sal 'n baie interessante veld vir verdere studie wees.

9.1.4 Speel die spel soos hulle dit wil hê

Gespreksgenoot 7 het weer ondervind dat sy die teenstand makliker kon hanteer deur die spel volgens ander spelreëls te speel. Die vraag kan egter gevra word of sy nie haar stem in die proses verloor het nie. Volgens haar het sy deur haar stil en voortdurende teenwoordigheid tog op die ou einde reggekry wat sy wou.

G7: Weet jy, ek dink baie keer hierdie ding van, hierdie ervaring van 'ek is nie goed genoeg nie'. Ek dink dit is die ding wat ek die meeste vrees ook, of sensitief voor is: "Is ek goed genoeg? Ek dink die ander ding wat ek ook begin doen het, ek het dit netnou ook vir jou gesê van my klasmaats, ek het ook in terme van die manne in die kerk, het **ek die game gespeel soos wat hulle dit wil hê**. Met ander woorde, ek sou stil gebly het as hulle praat van die vroue in die amp, sou ek of net gelag het, maar ek sou hulle nooit aangevat het of so iets nie. En ek dink dit het baie gemaak dat wanneer ek moes en nou nog moet praat, dat ek eerder stilbly as wat ek my mond oopmaak en praat.

En ek dink dit is deel van die goeters wat gekom het, met ... Ek dink dit is hoe ek die spel gespeel het en uiteindelik ingekom het. Ek dink ek het dit so gespeel dat ek nooit ooit vir 'n man 'n bedreiging was nie. Ek was altyd daar. **Ek dink my teenwoordigheid was irriterend daar, maar ek het nie gesteek of so iets nie.**

9.2 HOE KAN VROU MEKAAR HELP?

As dit dan tog nodig is om oor gendersake te praat soos gespreksgenoot 3 uitgewys het, is die vraag op watter manier die proses op 'n gemakliker manier gedien kan word. Gespreksgenoot 6 het nie 'n maklike antwoord daarop nie, maar voel dat vroue tog in 'n veilige ruimte met mekaar oor die klein jakkalsies moet kan praat sonder om 'n groot ophef daarvan te maak. Gespreksgroepe kan ook hiermee help.

G6: Klein goetertjies, maar as jy mooi gaan sit en dink, dan het ek vrae daaroor.

Dan dink ek partymaal, dit is my vraag, dan moet ons as vroue mekaar kan help. Dit is waarvoor daai vrouekonferensie¹⁴⁹ is. "Hoe hanteer 'n mens nou daai ding?" As ek nou praat daaroor, dan word ek kwaad. In die situasie dan laat gaan 'n mens dit nou maar.

¹⁴⁹ 'n Retraite vir vrouepredikante in 2008 wat 'n gesprekskarakter gaan aanneem.

Dit is die ander ding, Elsje. Ek het in 'n konserwatiewe Afrikaanse plaashuis grootgeword waar die rolle bitter duidelik gedefinieer is. Ek het dit deurbreek. En die *family* weet dit. En baie groot. My man het my geweldig daarmee kom help, want hy is nie 'n ou wat, dink ek, hy is maar 'n Suid-Afrikaanse man, maar ek sal vir hom baie krediet gee. Wat die rolle in ons huis aanbetref het hy huisverantwoordelikhede, baie meer verantwoordelikhede as wat ek het. Net op alle vlakke. Hy is fantasties wat dit aanbetref. En die grootste ondersteuner wat ek kan kry. Hy ... die Here het hom vir my gegee. Want daar is niemand wat my so laat 'is', soos ... nie. Dit is vir my fantasties.

Maar as my ma-hulle by ons kom kuier in die huis, in die ... kom kuier, dit is net twee dae, dan is ek so bewus van hoe ons die goed anders doen, en hoe ek dan probeer om almal tevrede, nie tevrede nie, maar hoe mens in die gevestigde rolle weer inklim, en ek dink dit is wat ek baie keer besef, omdat ek maar ook so groot geword het, het 'n mens net ... My natuurlike eerste reaksie sou altyd meer die tipiese ou vrouerol gewees het. Terwyl ek dink in die laaste klompie jare het dit my gehelp om te sien, wragtag, dit is nie die eintlike rol nie. Die oomblik as daar goed gebeur wat maklik konflik kan veroorsaak, dan kom ek agter is daar iets wat ek, dit is amper 'n beskermingsmeganisme, wat maak dat ek sê dit is oukei. Maar as ons uit die vergadering is, dan is ek kwaad.

Ek het nou die dag in 'n vergadering gesit en baie lekker gelag, toe hulle die getalle gee toe sê die een ou, ons sal nou iets moet doen in die kerk sodat die kerk gereed kan wees vir vroue. Toe dink ek nou, noudat julle sien hier kom 'n *surprise*, nou wil julle iets doen! Ek en E het vir mekaar oog geknip op daai moment. Dit is nogal bemagtigend – die feit dat daar meer en meer vroue is. As ek in 'n vergadering sit en daar sit een ander vrou, dan kom ek agter ek is meer myself.

10. 2004: “IS DIE NG KERK GEREED OM OOR VROUESAKE TE PRAAT?”

EPB: Tydens 'n vergadering wat die Ad hoc-kommissie wat na die situasie van vrouepredikante moes kyk in 2004 gehou het, het daar 'n moedeloosheid oor die vergadering neergesak en die lede het ernstig daarvoor gepraat om liewers alles te los. Van die kommissielede het gevoel dat hulle nie regtig eerlik oor vrouesake kan praat en die werklike kwessies op die tafel kan sit sonder om in die proses geëtiketteer te word nie. Daar was ook ernstige bedenkinge of die kerk regtig ernstig of gereed is om hierdie sake te hanteer. Ek het hulle oortuig dat ons met die werk moet voortgaan en ons bekommernis maar eerlik met die kerk moet deel.

Die Ad hoc-kommissie het besluit om tog met die werk voort te gaan en hulle bekommernis met die kerk te deel. Dit is soos volg in die agenda van die Algemene Sinode van 2004 verwoord:

Na verskeie gesprekke, ervarings binne die kerk en die aanhoor van verhale, het die kommissie tot die oortuiging gekom dat die opdrag van die Algemene Sinode van 2002 veel groter is as wat 'n ad hoc-kommissie kan hanteer en verantwoordelikheid voor neem. Die aanvanklike waarneming is dat die kerk nog nie gereed is om verantwoord, genuanseerd en probleemoplossend oor vrouesake (in die breedste sin van die woord) te praat nie. Die sosio-kulturele aannames wat deur die eeue bepaal het hoe mans en vroue die Bybel gelees het, geld tot vandag en word nie eerlik genoeg deur die kerk verreken nie. Wanneer vrouesake op die tafel geplaas word, word daar verskil oor die “eintlike probleem” is, die betrokkenes is bang om mekaar te vervreem, hulle is ook bang vir ongeduldige bedreigheid, mekaar se reaksies én vir die herdefiniëring van stereotipe rolle. Die vorige Algemene Sinode het 'n belydenis oor diskriminasie gemaak. Wat het van hierdie belydenis op grondvlak geword? Is daar genoegsaam (of enigsins) oor hierdie saak gepreek?

(NG Kerk 2004:265).

Agter laasgenoemde vraag het 'n bekommernis in die harte van die Ad hoc-kommissie gelê dat 'n baie mooi en nodige belydenis van die NG Kerk oor diskriminasie teen vroue, net gemaak is omdat dit polities korrek is en nie werklik in die harte van die meeste predikante en lidmate leef nie. Ek het reeds vroeë gemeld dat ek 'n sensitiwiteit en ongeduld by heelparty predikante opgetel het wanneer gendersake op die agenda was. Die opmerking soos reeds vroeër aangehaal, wat 'n lidmaat teenoor gespreksgenoot 4 gemaak het is tekenend hiervan. Agter die woord “girl” en die daaropvolgende opmerking lê baie meer as net dat die persoon teen vrouepredikante gekant is.

Die kommissie het met die ASK oor hulle bekommernisse in gesprek getree en daar is na indringende gespreksvoering besluit om die kommissie te vergroot en dat meer mans hulle stemme oor vrouesake moet laat hoor.

10.1 'N VOËL HET TWEE VLERKE NODIG OM MEE TE Vlieg

Toe ek die WBGK se kongres in 2001 in Zambië bygewoon het, het 'n Nigeriese predikant tydens 'n gesprek oor die posisie van vroue in gereformeerde kerke die volgende gesê: “A bird cannot fly with one wing”. Sy woord het 'n groot lig vir my laat oopgaan. Vrouesake kan nie die uitsluitlike passie van 'n groep besorgde vroue wees nie. Sterk mansstemme is juis nodig om die stigma rondom die saak te help breek. Die WBGK het reeds in 1989 in Seoul besluit om 'n vennootskapsbenadering te volg. Hulle het daarna begin om konferensies aan te bied wat deur die “Department of Partnership” gereël is en waar mans en vroue saam kan praat oor hoe hulle as vennote God, die kerk en samelewing beter kan dien. Hulle het ook 'n baie goeie publikasie, *Created in God's image: From hierarchy to partnership. A church manual for gender awareness and leadership development* die lig laat sien.

Volgens Landman (2004:8) het vroue eers aan 'n vroueteologie begin werk en die “Bybel begin lees as 'n boek wat genesing vir mans én vroue bring”. Daarna is daar begin om aan 'n vennootskapsteologie te begin werk wat streef na “suksesvolle verhoudings tussen mans en vroue op persoonlike vlak, in die werk, en natuurlik in die kerk”. Om hierdie vennootskapsteologie in die kerk te vestig is mede-eienaarskap nodig.

Op gemeentevlak begin gemeentes reeds die dinamika van 'n vennootskap tussen kollegas ervaar.

G4: Ek dink samewerking tussen verskillende geslagte bring 'n normale dinamika, soos in enige werkplek. Kollegas het ook al opgemerk dat hulle voel dit bring 'n stuk balans, perspektief. Ek dink baie van hulle sou lankal vroulike kollegas wou hê.

Om aan die vennootskapsbenadering te begin uitdrukking te gee is die Ad hoc-kommissie se verslag gesamentlik deur ds. Elsje Büchner en dr. Deon Bester aangebied. Daar is 'n dvd-opname getoon wat die problematiek, persepsies en sensitiwiteit rondom vrouesake op 'n visuele manier uitgebeeld het.

Die kerk het egter nog 'n ver pad om te stap om die vennootskapsteologie rondom gendersake te help vestig.

10.2 'N KERS WORD VIR VROU AANGESTEEL

Die benarde prentjie in die Suid-Afrikaanse samelewing rondom geweld teen vroue en kinders is weer onder aandag van die sinode gebring. Dr. Coenie Burger is aan die begin

van die verslag gevra om 'n kers aan te steek vir al die slagoffers van gesinsgeweld, vroue wat verkrag is en gemolesteerde kinders. Dr. Burger het in tydens hierdie liturgiese moment gesê dat hy jaarliks in November uitgenooi word na die optog wat gedurende die 16 dae-veldtog teen geweld teen vroue en kinders gehou word en dat hy in die toekoms definitief hierdie optog sal bywoon al is optogte nie regtig in sy aard nie.

10.3 ONBILLIKE ARBEIDSPRAKTYKE EN ROLVERWARRING

Die Sinode het besluit dat die Lessenaar vir Geslag en Diversiteit nie bloot na vroue se unieke behoeftes moet omsien nie, maar juis op geslagsgelykheid moet fokus. Die taakspan het voorts opdrag gekry om onbillike arbeidspraktyke¹⁵⁰ saam met die Taakspan Diensverhoudinge te help ondersoek (NG Kerk 2005:446).

Die sensitiwiteit en rolverwarring rondom die verhoudinge met die AKV het weer op die tafel gekom. Die Sinode het versoek dat daar met die AKV in gesprek getree word met die oog op nouer samewerking en die uitklar van werksterreine (NG Kerk 2004:446).

10.4 LEEFSTYL-BYBEL VIR VROU

Die opdrag om Bybelstudiemateriaal saam te stel om verantwoordbare Skrifverstaan te bevorder, is ondervang deur die verskyning van die Leefstyl-Bybel vir Vroue wat in 2003 deur Lux Verbi.BM uitgegee is (NG Kerk 2004:264). Twee van die kommissielede, prof. Elna Mouton en ekself, was betrokke by die skryf van die Bybel saam met 'n span van 24 Suid-Afrikaanse teoloë en vrouepredikante. Prof. Christina Landman was die eindredakteur van hierdie Bybel. Mouton was een van die hoofskrywers en Büchner het die kommentaar oor geweld en verkragting geskryf.

Wat die Bybelstudiemateriaal,¹⁵¹ kommentaar en rubrieke in hierdie Bybel uniek maak, is dat dit in 'n Suid-Afrikaanse konteks en deur Suid-Afrikaanse vroueteoloë en -predikante geskryf is. Die aanslag en temas wat hanteer is, was heel anders as die sogenaamde “pienk

¹⁵⁰ Ek het in my navorsing agtergekom dat daar vroue (veral vroueproponente) is wat nie billik behandel word nie. Dit is egter baie moeilik om van buite af vir 'n gemeente te sê dat hulle nie die vrou in hulle diens billik behandel nie.

¹⁵¹ 'n Groep predikante het ook vanaf 2006 saam met Mouton aan 'n boekie “Moed om mens te wees” gewerk wat oor Jesus se optrede teenoor vroue handel met spesifieke verwysing na Lukas 10:38–42. Die publikasie verskyn aan die einde van 2007.

boekies”¹⁵² wat die mark van geestelike leesstof vir vroue tot op hierdie stadium in Suid-Afrika oorheers het.

Die idee vir die Bybel is in Nederland gebore toe Hedwig Meyer-Wilmes ’n kopie van ’n Nederlandse Bybel *Met eigen ogen: Commentaar op de Bijbel vanuit het perspectief van vrouwen* aan Landman gegee het. Die Bybel is bemark as ’n Bybel vir vroue wat daarin glo dat God ’n hart vir vroue het en ’n praktiese gids soek vir hulle alledaagse Christelike lewenstyl (Landman 2005:152, 159).

Daar word onder andere goeie agtergrondinligting oor die betrokke Bybelboek aan die begin van elke Bybelboek gegee, die leefwêreld (konteks) van toe en nou word beskryf, daar is vroueportrette wat die vroue in die Bybel aan die leser bekendstel en mites oor vroue word pertinent beskryf en in ’n Bybelse perspektief geplaas. Al hierdie inligting word op sewe lewensterreine van die hedendaagse vrou deur die hele Bybel toegepas, naamlik vroue se persoonlike behoeftes, geestelike groei, ma-wees, getroud-wees, gesinsake, vriendskappe, hoe om situasies by die werk te hanteer en hoe enkelvroue volledig vrou kan wees. Daar is dus nie met die voorveronderstelling gewerk dat vroue net by die huis of net getroud is nie.

Daar is 15 000 kopieë van hierdie Bybel binne 21 dae verkoop en dit het ook die *Christian Booksellers of South Africa’s Book of the Year Award* gewen (Landman 2005:160).

Die kommissie was tevrede dat hierdie Bybel ’n eerlike poging is om ’n afgeskepte perspektief op die tafel te plaas en die vrouestemme in die Bybel meer hoorbaar te maak. Manlike predikante is aangemoedig om van hierdie Bybel gebruik te maak, aangesien dit die Skrif op ’n “verantwoordbare manier hanteer om onder andere stereotipes oor vroue aan die kaak te stel sonder om die leser te intimideer” (NG Kerk 2004:265).

10.5 AFVAARDIGING VAN VROUE NA MEERDERE VERGADERINGS

Tydens die Algemene Sinode van 2002 was slegs 5% van die afgevaardigdes vroue. Daar is ’n beroep op kerkrade gemaak om die leierskappotensiaal van vroue daadwerklik te ontwikkel sodat die afvaardigings na meerdere vergaderings meer verteenwoordigend kan wees (NG Kerk 2004:265).

¹⁵² Landman het die term “pienk boekies” die eerste keer gebruik om die populêre geestelike boeke vir vroue met hulle fundamentalistiese en neo-piëtistiese inhoud mee te beskryf (Landman 2005:158).

Tydens 2002 se Algemene Sinode was 20 uit die 400 afgevaardigdes (5.10%) vroue, teen 2004 se Algemene Sinode was 12% van die afgevaardigdes vroue en by 2007 se Algemene Sinode het die persentasie weer teruggesak na 10% (vgl. Jackson 2007:9). Die aantal vrouepredikante wat afgevaardig is het darem van 2004 van een na vyf in 2007 gestyg.

Ek is in 2004 tot die moderatuur van die Algemene Sinode verkies en het die eerste vrou geword om in hierdie posisie te dien (Jackson 2004a:5).

In 'n ondersoek wat in die Protestantse Kerke in Nederland gedoen is, is daar bevind dat hoe hoër daar in die hiërargie van die kerk gegaan word en hoe invloedryker die posisie is, hoe minder vroue is daar in hierdie poste (Van Limpt 2007: paragraaf 1–7). Een van die redes hoekom vroue selfs in Nederland nie deur die glasplafon kan breek nie, is omdat organisasies soos die kerk 'n baie lang tradisie van “manlike bestuur” het en onbewustelik profiele daar stel waaraan mans eerder sal voldoen. 'n Ander rede wat aangevoer word vir die afwesigheid van vroue in “bestuursposisies” in die kerk is die kwessie van selfvertroue. Vroue sien om een of ander rede nie kans om op 'n manlik gedomineerde vergadering hulle plek in te neem nie.

11. 2007: LEIERSKAPONTWIKKELING MOET AANDAG KRY

In die lig van die gesprek wat tydens 2004 se Algemene Sinode opgeduik het oor die profiel van afvaardigings na meerdere vergaderings het die vraag rondom kwotas kort-kort in informele gesprekke opgeduik. Moes ringe en sinodes nie gedwing word om vroue op breër strukture te verkies nie? Sou dit nie help om leierskap te ontwikkel nie? Daar was eenstemmigheid dat kwotas nie sou help om gesindhede te verander nie. Alhoewel die boodskap voortdurend gekommunikeer word, het geslagsgelykheid en diversiteit egter nog nie in die geestelike leierskapstrukture van die NG Kerk neerslag gevind nie (NG Kerk 2007:135–136).

G7: Ek dink nie daar is genoeg vordering nie. Of dit is 'n kwessie van die ratte van die kerk beweeg te stadig? Ek dink byvoorbeeld nog steeds as jy aansoek doen vir 'n pos en hulle sien dit is 'n vrou, dan gooi hulle dit gewoon uit sonder om regtig die meriete van die saak te beoordeel. Ek kyk maar nog steeds, kyk hoe min vrouens is daar op sinodale vlak wat betrokke is. En as 'n mens gaan na gemeentes toe, sal ek vir jou sê, die kerkraadslede wat die beste hulle werk doen, is die vrouens. So ek weet nie. Ek dink dit is nog te min.

Kwotas is nie 'n maklike saak nie. In die politieke bestel van Suid-Afrika is dit algemeen aanvaarbaar, alhoewel nie gewild onder almal nie. Kwotas is kerke is egter 'n vreemde begrip. Dreyer (soos aangehaal in Jackson 1999:11) is reg as sy sê dat kwotas mense “bewus (kan) maak van 'n saak, maar (dat) dit ook 'n teenreaksie (kan) wek”. 'n Spontane bewuswording in die kerk waarin die bydraes van vroue waardeer word op grond van die diepte en kwaliteit daarvan, sou op die lang duur baie beter wees. Die vraag bestaan egter steeds: Hoe kan vroue groei in die bydrae wat hulle lewer en hoe kan mense hierdie bydraes leer waardeer as vroue nie die kans gegun word nie?

Die gevaar bestaan dat vroue net om die simboliese waarde en om politieke korrek te wees, in posisies verkies word of byvoorbeeld na konferensies uitgenooi word. Tydens konferensies word vroue dan beperk om oor die oorgebruikte onderwerp “vroue in die kerk” te praat. Volgens Ackermann (soos in gesprek met Klein 2004:49) moet mans in die teologie begin besin oor etiese kwessies wat deur geslagsdiskriminasie veroorsaak word.

In die middel van 2006 het die stand van leierskap in die NG Kerk soos volg uitgesien (diversiteit in terme van ouderdom en geslag en potensiaal gestremdheid word weergegee):

Tabel 11: Diversiteit in leierskap in die NG Kerk teen 2006

Sinode	Leierskap	Verteenwoordig	Spesiale projekte in plek
Wes- en Suidkaap	Moderamen	Mans: 26 Vroue: 1 Bo 35: 25 Onder 35: 1 Geen gestremdes	Onbekend
Noord-Kaap	Predikant in Sinodale Diens en Skriba van die Sinode	Mans: 3 Vroue: 0 Bo 35: 3 Onder 35: 0 Geen gestremdes	Geen
KwaZulu-Natal	Predikant in Sinodale Diens, Uitvoerende Amptenaar by moderamen	Mans: 23 Vroue: 1 Bo 35: 23 Onder 35: 1 Geen gestremdes	Geen
Oos-Kaap	Sinodale kommissie	Mans: 9 Vroue: 1 Bo 35: 9 Onder 35: 1 Geen gestremdes	Geen gefokusde projekte, wel vaste besluite rondom verteenwoordiging. Netwerk vir Familie fokus op die inskakeling van jonger mense. Netwerk vir Vrouelidmate verbreed nie diversiteit nie, maar skep plek vir vrouelidmate.

Sinode	Leierskap	Verteenwoordig	Spesiale projekte in plek
Vrystaat	Moderatuur	Mans: 12 Vroue: 1 Bo 35: 11 Onder 35: 2 Geen gestremdes	Geen
Wes-Transvaal	Sinodale bestuurskommissie	Mans: 25 Vroue: 1 Bo 35: 26 Onder 35: 0 Geen gestremdes	Geen
Noordelike Sinode	Sentrale Diensraad	Mans: 51 Vroue: 3 Bo 35: 51 Onder 35: 3 Geen gestremdes	Kyk na ouderdomsverspreiding asook verteenwoordiging van susterskerke. Gaan Diversiteitskommissie op die been bring.
Oos-Transvaal	Sinodale Diensraad	Mans: 12 Vroue: 2 Bo 35: 14 Onder 35: 0 Geen gestremdes	Leierskapswerkgroep wat kyk na die ontwikkeling van jong leiers
Namibië	Moderatuur	Mans: 5 Vroue: 1 Bo 35: 6 Onder 35: 0 Geen gestremdes	Geen

(NG Kerk 2007:135–136)

Bogenoemde tabel toon duidelik aan dat die leierskap in die NG Kerk nog nie divers genoeg is nie. Alhoewel daar nie in die kerk met 'n demokrasie gewerk word nie, is 'n diverse verteenwoordiging van stemme tog nodig om beter insette tydens 'n vergadering te kan lewer. Besluite kan nie net uit een raamwerk van verstaan geneem word nie. Vroue, jonger dominees en gestremdes sien dikwels 'n saak vanuit 'n ander perspektief.

Vrouepredikante, maar ook enige vrou wat in 'n leiersposisie in die kerk kom, sal voorberei en in die proses begelei moet word. Kerklike vergaderings wat slegs op debatte fokus sluit ontnem mense soms die geleentheid om 'n sinvolle bydrae te lewer. Volgens Marais (2007:41–42) kan daar nie ontken word dat daar 'n rasonale kant aan geloofsonderskeiding is nie, maar dat kerklike vergaderings moet onthou dat dit nie die enigste kant is nie. Die gebruik van die Luistersiklus in vergaderings, soos deur Marais (2007) uitgewerk kan help om kerklike vergaderings meer kreatief en luisterend te maak.

EPB: Gedurende my termyn op die moderatuur van die Algemene Sinode het ek ervaar dat die vergaderings baie op die rasonale gefokus was. Hiermee sê ek nie dat daar nie op 'n rasonale en verantwoordelike manier vergadering gehou moet word nie, maar dat daar op 'n meer holistiese wyse te werk gegaan kan word. Ek het byvoorbeeld gevoel dat die moderatuur

'n beter profetiese stem in die samelewing sal wees as hulle meer sigbaar op plekke van nood is. Dit sal tog baie wyer trefkrag hê as die leierskap byvoorbeeld vir 'n oggend in 'n sopkombuis gaan werk in plaas daarvan om 'n verklaring uit te reik waarin hulle sê dat hulle in hulle gebede dink aan dié wat honger is. En sal 'n oggend in 'n sopkombuis die betrokke persone nie anders laat dink in hulle besluitneming en leiding oor 'n saak soos armoede¹⁵³ nie?

Gespreksgenoot 6 ervaar dieselfde.

G6: Ek dink 'n ding wat ek redelik sterk beleef het in daardie tyd was die feit dat hulle in jou geglo het. En ek het nooit in my span die gevoel gehad dat ek kry nie die volle ondersteuning en gelyke kanse nie. Ek dink hulle het my te veel vertrou vir 'n 26-jarige dominee. So ek dink dit het my gehelp. Redelik kort daarna is ek by die laaste sinode verkies op die moderamen. Ek is net daarna op die kuratorium verkies. So ek het 'n klomp geleenthede binne die kerk en die strukture gekry. In die sewe jaar wat ek nou in die bediening is, ek is nou maar 33, as ek dink wat ek nou al alles, die rolle wat 'n mens vervul binne die kerk, dan weet ek net, my klasmaats het nog nie een daai geleenthede gehad nie ... Daar is regtig rolle wat ek beklee wat ek besef, as ek 'n man was, het ek nie daardie kans gehad nie. Ek dink dit is die kante wat 'n mens ook op die tafel moet sit. Wat vir my geleenthede gebied het. In daai plekke het ek nou 'n klomp goed belewe wat vir my sleg was.

Hmm, [lang stilte] daar het ek baie keer die gevoel gehad ek word nie gehoor nie. En dan kry jy die gevoel jy is maar net *ge-label* omdat die getalle reg moet lyk. Dit het vir my begin sleg raak. Dan wil ek nie deel hiervan wees nie as julle my nie hierbinne kans gee om 'n jong stem en 'n vrouestem in te bring nie. As jy die kans kry om dit te doen, dan wil jy mos dat daar iets kom van dit wat jy doen.

Ek dink ons moet iets doen! Maar ek dink nie daar is al iets nie. Letterlik niks het nog verander nie. Ek is net bang daar is 'n groot stuk ruimte vir die vrou, maar daar is nie bemagtiging nie. Ek dink dit is 'n goeie woord. Ek dink ek het dit al vir jou gesê, my gevoel is, as die kerk nou 'n rol wil speel ten opsigte van vroue in die kerk, dan moet ons vroue bemagtig. Ek kom op 26, 27, 28 in posisies wat min mans nog in was en nou moet ek met dieselfde selfversekerdheid en selfvertroue *operate*, as wat mans van 40 en 50 *operate*. Dit is belaglik om dit van 'n jongmens te verwag en dan is jy nog gewoonlik net een of twee vroue in

¹⁵³ Een van my kollegas vertel hoe dit hom tydens die Algemene Sinode van 2007 ontstel het as predikante aanmekaar gebid het: "Here, dink tog aan dié wat honger is". "Natuurlik dink die Here aan hulle, maar wat doen óns aan ander mense se hongerwees en nood?". Hy het 'n sterk behoefte gehad dat die Algemene Sinode op 'n praktiese manier moet wys dat die saak rondom armoede vir hulle regtig belangrik is. Daar is bykans drie sessies tydens hierdie sinode aan die vraagstuk oor homoseksualiteit afgestaan en 'n skrale twintig minute aan die gesprek oor armoede.

'n vergadering van twintig mans. Ek dink as die kerk nou wil bemagtigend inspeel, op vrouens, dan moet ons die goed doen wat ons wil doen. Ek dink dit is goed wat by die Fakulteit ook ingedra word. Maar nie net die vroue moet daarvan bewus word nie, ook die mans. Dit is bietjie van 'n leierskapsding ook. ... Maar dat mens meer pro-aktief kan help, sal dit goed wees. [My beklemtoning donkerder gedruk – EPB]

In die ontwikkeling van die werksaamhede is daar besluit dat die kommissie eerder op diversiteit moet fokus. Die bestuur van diversiteit dek 'n wye veld, maar die gevaar bestaan dat die fokus op geslagsgelykheid in die proses verlore kan gaan. Net die tyd sal leer of die NG Kerk fokus sal behou. Ek het ernstige voorbehoude hieroor, want die kerk systap 'n moeilike onderwerp hierdeur.

11.1 VROUE DEUR 'N NUWE TEOLOGIE ONDERDANIG GEHOU?

“Absolute louter snert onder die dekmantel van teologie.” Só het dr. Nelus Niemandt sy gevoel tydens 'n moderamen vergadering opgesom oor die gedagte dat vroue volgens die Bybel altyd “onderdanig” aan hul mans moet wees. 'n Ander predikant het sy bekommernis uitgespreek oor huweliksmateriaal en boeke soos dié van die *Promise Keepers* en die Amerikaanse teoloog Bruce Wilkenson (Jackson 2004c:3). Hierdie gesprek was die geboorteplek van die opdrag wat die 2004-Sinode aan die Kommissie vir Geslagsgelykheid en Diversiteit gegee het om leiding te gee oor die vraag of die man in die huwelik die hoof van sy vrou behoort te wees.

Die kommissie het twee teoloë gevra om 'n gespreksdokument voor te berei. Drr. Stephan Joubert en Lourens Bosman het die dokument voorberei (NG Kerk 2007:136–139). Die verslag het egter op die laaste dag in die afloop van die sinode eers aandag gekry en daar is ongelukkig slegs op 'n terloopse wyse van die dokument kennis geneem sonder enige bespreking. Hiermee het 'n gulde geleentheid om die saak krities onder die aandag van die kerk te bring, verbygegaan.

Daar is tans in die “NG-Kerk 'n diskrepansie tussen die posisie van vroue in die kerklike strukture ('n egalitêre beskouing waar vrouens op elke vlak as gelykes van mans kan funksioneer) en 'n komplementêre teologie van die huwelik waarin die man as die dominante figuur gesien word. 'n Groot hoeveel materiaal oor die huwelik (in die vorm van kursusse, boeke en sprekers) wat tans in die NG-Kerk gebruik word, kom uit die VSA en is 'n uitdrukking van die komplementêre beskouing en soms ook die patriargalisme.”'n Voorbeeld van so 'n skrywer is Elizabeth George (NG Kerk 2007:138).

Alhoewel Afrikanervroue se stemme steeds baie stil in die politieke arena is, is daar baie suksesvolle vroue in verskeie sektore van die samelewing. Die vraag kan egter gevra of vroue die inhoud van die volksmoederdiskoers afgeskud het? Die laaste paar jaar steek 'n nuwe tendens sy kop uit en dit is om vroue deur middel van 'n fundamentalistiese Skrifbeskouing op "hulle plek" – dit is onderdanig aan die man – te hou. Die volksmoederdiskoers word dus tans op 'n populêre wyse in stand gehou én Bybels gefundeer. 'n Vrouekonferensie wat teen 2007 landswyd deur die NG Gemeente Moreletapark aangebied word, die Esterkonferensie verkondig hierdie siening sterk. Vroue kry tydens hierdie konferensie manteljies wat hulle rondom hulle mans se skouer moet gaan hang om sy geestelike leierskap te bevestig (Ester 2007: dvd 4).

11.2 GENDERSAKE AS MODULE TYDENS TEOLOGIESE OPLEIDING

Die Universiteit van Stellenbosch gee reeds in 'n spesiale module aandag aan gendersake. Voorstelle dat gendersake deel van die nuwe kurrikulum by die Universiteit van Pretoria moet uitmaak is deur my aan die kuratorium deurgegee.

G4: Ek dink teologiese fakulteite het 'n plig om samelewings-*issues* deeglik teologies deur te trap. Gender-*issues* is deel hiervan. Meer as dit kan 'n mens seker nie verwag nie, hoewel ondersteuning vir voorheen benadeeldes, asook almal wat met verandering moet *cope* (die mans ook) baie kan help.

In die Protestantse Kerke Nederland (PKN) word vrouestudente vir 'n week lank afsonderlik onderrig in vrouesake en voorberei hoe om moeilike situasies in die kerk te hanteer (Van Doorn 2005). So 'n module sal vrouestudente myns insiens baie kan help, maar gendersake behoort ook vir mans en vrouens aangebied te word sodat jonger dominees saam 'n gebalanseerde siening oor geslagsgelykheid en vrouesake in die algemeen die kerk kan indra.

12. SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is daar gekonsentreer op die tydperk nadat vroue tot die amp van ouderling en diaken toegelaat is. Nadat die NG Kerk in 1990 die deur vir vrouepredikante oopgemaak het, het dit nog vier jaar geduur voordat die eerste vrou beroep en bevestig is. Daarna het die praktyk redelik stadig posgevat en die kerklike gemeenskap het met

gemengde reaksie teenoor vroue reageer. Die ooraanbod van proponente tussen 1990 en ongeveer 2003 het die kans vir vroue om beroep te word nog verder versleg.

Na die Sinode van 1990 het al meer vroue ervaar dat hulle geroep is en teologie gaan studeer. Teen 2007 was daar by twee universiteite meer dames- as mansstudente, alhoewel slegs 2.58% van die totale predikantekorps in die NG Kerk vroue is.

In September 2000 is daar 'n konferensie genaamd “Moeder Kerk en haar dogters” gereël om die probleme wat vrouepredikante en -proponente ervaar het, aan te spreek. Tydens hierdie konferensie kon vroue die eerste keer regtig vertel hoe hulle die lang jare van wag en die steeds bestaande vooroordele jeens vrouepredikante ervaar het.

In ooreenstemming met die metodologie wat 'n postfundamentele prakties-teologiese benadering gevolg word, is gepoog om die navorsingsgenote se religieuse en spirituele verstaan van en hulle ervarings oor God se teenwoordigheid in hulle lewens aan te hoor en te begryp. Buiten hulle roepingsverhale het van hulle ook vertel hoe hulle in die kans om hulle roeping uit te leef al dan nie, gegroei en gekwyn het in hulle geloof.

In opdrag van die Algemene Sinode van 1998 is daar elke jaar 'n Ad hoc-kommissie van die moderatuur aangewys om spesifiek na die saak van vrouepredikante om te sien. Hierdie kommissie het nie net op die probleme van vrouepredikante gefokus nie, maar ook na vrouesake in die algemeen begin kyk en daarmee die debat in 'n breër konteks geplaas. Daar is ook begin pleit dat mans deel moet vorm van die gesprek oor vrouesake. Ander sake wat tot 2007 aandag gekry het is onbillike arbeidspraktyke, rolverwarring, leierskapsontwikkeling en die afvaardiging na meerdere vergaderings.

Die debat rondom gender is egter nie vir alle vrouepredikante ewe belangrik nie en in lyn met die volksmoederdiskoers is 'n klomp vrouepredikante daarmee gemaklik dat ander eerder die praatwerk moet doen. Die vraag kan dus gevra of vroue die inhoud van die volksmoederdiskoers afgeskud het. Die laaste paar jaar steek 'n nuwe tendens sy kop uit en dit is om vroue deur middel van 'n fundamentalistiese Skrifbeskouing op “hulle plek” – dit is onderdanig aan die man te hou. Die volksmoederdiskoers word dus tans op 'n populêre wyse in stand gehou én Bybels gefundeer. Dit plaas die hele debat opnuut weer op die kerklike agenda.